

Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади
(СІАЗ) НБУВ
тел. /факс: 524-25-48
e-mail: siaz@pochta.ru

Україна: події, факти, коментарі
2009
№ 1
ЗМІСТ

Коротко про головне

Президент вимагає від МВС, СБУ та МНС посилення контролю на об'єктах ГТС України

Президент провів нараду з питань виконання Державного бюджету

Глава держави провів робочу нараду щодо ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках

Аналітика

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб.

Коаліційні пошуки українського парламенту: головна мета і механізм створення коаліції

І. Вишневська, наук. співроб.

Економічна криза: прогнози експертів на I квартал 2009 року

С. Кулицький, канд. екон. наук, старш. наук. співроб.

Економічна ситуація на залізничному транспорті України: стан і перспективи

Партійна позиція

О. Козуля, наук. співроб.

Українська республіканська партія "Собор" на фоні її можливих союзників

Коментарі спеціалістів на звернення громадян *

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Космічна галузь

Загальна характеристика наукової і науково-технічної діяльності

Енергоощадні технології

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Наукові видання

Наука і влада

До уваги держслужбовця

Т. Добко, заввідділу ДБО

Н. Моїсеєнко, наук. співроб.

Національна безпека України

*Список літератури з фондів Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського (1991-2008 рр.)*

Коротко про головне

Президент вимагає від МВС, СБУ та МНС посилення контролю на об'єктах ГТС України

Президент України В. Ющенко вимагає від МВС, СБУ та МНС посилити контроль на об'єктах газотранспортних мереж нашої держави. Про це йдеться у листах глави держави до міністра внутрішніх справ Ю. Луценка, т. в. о. голови СБУ В. Наливайченка і міністра з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи В. Шандри.

«У зв'язку із відновленням Російською Федерацією постачання природного газу до країн Західної Європи прошу в межах компетенції та чинного законодавства вжити заходів для попередження нештатних ситуацій на об'єктах газотранспортних мереж України», – йдеться у листах Президента.

Глава держави хоче бути невідкладно інформованим про результати моніторингу та вжиті заходи *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2009. – 13.01).*

Президент провів нараду з питань виконання Державного бюджету

Президент України В. Ющенко провів нараду з питань виконання Державного бюджету України на 2009 р. У нараді взяли участь голова Національного банку України В. Стельмах, міністр фінансів України В. Пинзеник, заступник глави Секретаріату Президента України А. Гончарук.

Під час наради В. Ющенко наголосив, що надзвичайно стурбований ситуацією з виконанням Державного бюджету. Так, за його словами, за 10 днів поточного місяця дохідна частина загального фонду державного бюджету поповнилася лише на 1 млрд грн, що становить 10,5 % планового показника надходжень до бюджету в січні. Президент підкреслив, що надходження до бюджету з початку поточного року є на 400 млн грн меншими, ніж за аналогічний період 2008 р. «Це серйозні симптоми. Якщо такі тенденції будуть продовжуватися в наступні два тижні, ми будемо мати надзвичайно тяжку, небачену ситуацію по виконанню бюджету 2009 року», – сказав В. Ющенко.

У цілому, за словами глави держави, наразі склалася «надзвичайно проблемна ситуація» з джерелами надходження до загального фонду Держбюджету. «Наша мета зараз – змінити ситуацію, щоб ми мали працюючий бюджет, щоб ми могли сформувавши необхідні відповіді, в тому числі, і по статтях соціального характеру», – наголосив Президент.

При цьому В. Ющенко зазначив, що необхідно внести зміни до діючого бюджету на 2009 р., оскільки «працювати довго з таким бюджетом Україна не може».

«Зміни і доповнення – це та політика, яка є безальтернативною для того, щоб забезпечити нормальне життя нашої країни у 2009 році», – сказав він *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (http://www.president.gov.ua). – 2009. – 13.01).*

Глава держави провів робочу нараду щодо ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках

Президент України В. Ющенко провів чергову робочу нараду з Головою НБУ В. Стельмахом, Міністром фінансів В. Пинзеником та представниками комерційних банків з метою обговорення ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках.

Як зазначив В. Ющенко, на нараді будуть розглянуті питання щодо валютного курсу, ліквідності банківської системи та тема рефінансування комерційних банків.

Президент під час наради наголосив на необхідності цінової та валютної стабільності в країні. «Нам потрібна цінова, бюджетна, платіжна, торговельна і валютна стабільність. Відверто скажу, це не є простим завданням при нинішньому держбюджеті, але це наш обов'язок – знайти відповідь на те, щоб забезпечити стабільне існування і фінансової, і банківської системи», – сказав В. Ющенко.

Президентом запропоновано низку дій щодо підвищення привабливості депозитних сертифікатів НБУ та вкладень в облігації внутрішньої державної позики, зміни поведінки НБУ на міжбанківському валютному ринку. На думку учасників наради, запровадження цих дій вже в найближчій перспективі сприятиме укріпленню гривні з подальшою стабілізацією курсу *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (http://www.president.gov.ua). – 2009. – 13.01).*

Коаліційні пошуки українського парламенту: головна мета і механізм створення коаліції

Тема чергової коаліціади стала провідною у більшості ЗМІ за останні тижні минулого року. Очікування суспільства щодо відновлення дієвості Верховної Ради задля протидії економічній кризі зосередилися на активно поширюваній пресою інформації про створення мегакоаліції у складі БЮТ і Партії регіонів та про імовірні конституційні реформи. Ще 8 грудня аналітики зауважували, що союз між цими політичними силами близький, як ніколи. Тому досить несподіваним вже наступного дня стало обрання Головою Верховної Ради В. Литвина та повідомлення про утворення нової коаліції у складі фракцій НУ – НС, БЮТ та Блоку Литвина.

Під час короткого брифінгу Голова ВР В. Литвин відповів на запитання журналістів. “Я буду Головою всієї Верховної Ради, – сказав він, – і розраховую на співпрацю з урядом і Президентом, бо від нього насамперед залежить, чи отримають путівку в життя прийняті парламентом рішення”. В. Литвин висловив також сподівання, що Верховна Рада працюватиме ефективно, “нам не треба дати укоренитися практиці, коли кожен рік міняється Верховна Рада”.

Стрімкий розвиток подій у Верховній Раді 9 грудня став можливим завдяки паузі, що виникла у переговорному процесі між БЮТ і Партією регіонів у зв’язку з суттєвими розбіжностями щодо змін до Конституції. Водночас В. Литвин урешті публічно погодився на входження до коаліції з БЮТ і НУ – НС. Крім того, у фракції “Наша Україна – Народна самооборона” з’явилася більшість, яка погоджувалася на коаліцію з БЮТ. За цих обставин Ю. Тимошенко миттєво змінила тактику коаліційного процесу.

У результаті за кандидатуру В. Литвина на посаду Голови Верховної Ради України проголосувало 244 депутати – 154 представники фракції БЮТ, 40 від НУ – НС, у повному складі фракція Блоку Литвина (20 депутатів) і Компартії (27), а також три депутати від Партії регіонів – Т. Чорновіл, В. Грицак і Є. Звягільській. Таким чином, проголошена коаліція віддала за нового керівника Верховної Ради лише 214 голосів, що відразу викликало сумнів щодо її легітимності та дієвості. Голоси, яких не вистачало для обрання спікера, забезпечила фракція Компартії.

Традиційно суперечки виникли у пропрезидентській фракції, хоча чимало речників пропрезидентської політичної сили не раз виступали за те, що коаліція у форматі БЮТ, НУ – НС і блок Литвина є найбажанішою. Більше того, представник “Народної самооборони”, колишній столичний мер О. Омельченко наступного дня після відставки А. Яценюка зареєстрував проект постанови про

висунення на посаду Голови Верховної Ради В. Литвина. Однак, як тільки дійшло до справи, з 72 депутатів фракції НУ – НС за В. Литвина проголосувало лише 40.

На думку експертів, це, по-перше, пояснюється тим, що обрання В. Литвина та оголошення ним про створення нової більшості відбулося тоді, коли В. Ющенко перебував за кордоном. Тому найближчі до Президента депутати не могли зорієнтуватися: можна входити до такої коаліції чи ні? Як заявив пізніше тодішній голова фракції “Наша Україна – Народна самооборона” В. Кириленко, він не погоджував з В. Ющенком рішення про початок переговорів щодо створення коаліції. “Всім демократично налаштованим виборцям було зрозуміло, що створення коаліції БЮТ і Партії регіонів є неприпустимим. Тому потрібно було зробити все для того, щоб не допустити створення такої коаліції, оскільки вона мала б далекосяжні негативні наслідки для суверенітету, безпеки і довгострокових перспектив України. У зв’язку з цим і було ухвалено рішення про початок переговорів фракції НУ – НС з БЮТ і Блоком Литвина”, – відзначив він і додав, що, на його думку, В. Ющенко не знав про таке рішення.

Ще одна “нашоукраїнська” дилема полягала в тому, що у частини фракції був свій претендент на головування у Верховній Раді – І. Плющ, офіційного висунення якого від НУ – НС вимагав Президент.

Незважаючи на те, що депутати від фракції НУ – НС без відома В. Ющенка проголосувала за В. Литвина, Президент привітав його обрання Головою Верховної Ради. “Сподіваюся, що обрання на цю відповідальну посаду такого досвідченого і виваженого політика, як Володимир Михайлович дозволить розблокувати роботу вищого законодавчого органу країни”, – зазначив В. Ющенко. “Хочу привітати увесь парламент з першим кроком на шляху до відновлення повноцінної дієздатності Верховної Ради України. Працюючий парламент має кардинально підвищити якість законодавчого забезпечення антикризової політики та встановити жорсткий контроль за її реалізацією, передусім діями уряду”, – сказав Президент. У цьому контексті глава держави закликав народних обранців невідкладно приступити до розгляду та прийняття антикризових законопроектів та проекту державного бюджету на 2009 р. “Необхідною умовою для цього є дієва і спроможна де-юре і де-факто парламентська коаліція”, – наголосив Президент України.

Разом з тим, під час зустрічі із членами фракції блоку “Наша Україна – Народна самооборона” Президент категорично виступив проти “коаліції трьох”. За словами А. Гриценка, він висловився за те, щоб у парламенті була ситуативна більшість.

Заступник лідера фракції на той час Р. Зварич також підтвердив, що В. Ющенко висловив сумнів щодо доцільності коаліції БЮТу, НУ – НС та Блоку Литвина.

Ю. Тимошенко, у свою чергу заявила, що зі створенням коаліції трьох політичних сил у Верховній Раді з політичною кризою в державі покінчено. Звернувшись до українського народу 10 грудня, лідер БЮТ проголосила, що нова коаліція приступає до ухвалення антикризових законів. Також Прем'єр надзвичайно жорстко відізналася про В. Ющенка. Вона звинуватила його в тому, що заради свого другого президентського терміну він сіє смуту в країні. І нинішня коаліція, за словами Прем'єра, з'явилася не завдяки Президенту, а всупереч йому.

Перші дні роботи новоствореної більшості дійсно принесли деякий результат. Зокрема у першому читанні було ухвалено проекти законів “Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання негативним наслідкам впливу світової фінансової кризи на розвиток агропромислового комплексу” та “Про заходи щодо соціального захисту населення від наслідків світової фінансової кризи”. Як і під час обрання В. Литвина, додаткові голоси більшості давали комуністи.

Тим часом головні питання щодо легітимності нової коаліції не було знято. Відсутність 226 мінімальних голосів, не підписана коаліційна угода та невизначеність частини депутатів з фракції НУ – НС щодо входження до складу коаліції давали підстави для заяв про передчасність проголошення коаліції.

Партія регіонів у своїй заяві наголосила на недостатній кількості голосів у новоствореній коаліції і закликала не витратити на неї час. “У Верховній Раді фракції НУ – НС, БЮТ та Блок Литвина підписали лжекоаліцію, яка, не маючи достатньої кількості голосів, але підтримана комуністами, буде реалізовувати антинародну політику”, – зазначається в заяві.

Партія регіонів попередила про відповідальність перед народом усіх, хто підтримує “нову помаранчево-комуністичну авантюру, і хто вже через кілька тижнів, після чергового розпаду цього утворення, буде шукати причин і винних у тому, що в них знову не склалося”, – заявили “регіонали”.

Питання щодо союзу з БЮТ та БЛ фактично розколело фракцію НУ – НС. Лише 36 її представників з 72 виступили на боці коаліції. Проте на засіданні НУ – НС 16 грудня вирішальний 37-й голос за коаліцію, який забезпечував прийняття рішення про входження до коаліції більшістю голосів фракції, дав народний депутат Я. Джоджик. Такий розвиток подій спричинив кадрові зміни: лідер фракції В. Кириленко та його заступник Р. Зварич подали заяви про свою відставку з виборних постів.

В. Кириленко пояснив цей крок тим, що не може бути керівником фракції, який представляє меншість її членів, а також у зв'язку зі своїми принципами. За його словами, “ця коаліція тільки освячуватиме діяльність Прем'єр-міністра, яка розпочне передвиборну президентську гонку”.

На думку члена опозиційної Партії регіонів Г. Герман, відставка В. Кириленка і Р. Зварича з керівних постів фракції НУ – НС сталася через те,

що вони не захотіли брати відповідальність за проголошення коаліції, якої насправді не існує.

Г. Герман назвала обманом заяви про створення коаліції. “Чергова новина про сварки в помаранчевому таборі – це не новина для українського народу. Ми звикли, що з 2004 року вони лаються, з’ясовують відносини і у них ніщо не виходить. Єдине, в чому можна з колегами погодитися – коаліції насправді немає, вона не набирає 226 голосів, і це обман”. Також вона в черговий раз заявила, що “необхідно вимагати у спікера Литвина, щоб він відкликав свою заяву про існування коаліції”.

З отриманням необхідної для підтримки коаліції кількості голосів у фракції НУ – НС її створення стало реальним. Отже 16 грудня було підписано коаліційну угоду між фракціями НУ – НС, БЮТ та Блоку Литвина. Від “нунсівців” на цьому документі було доручено поставити підпис Б. Тарасюку. Нова коаліція дістала назву “Національного розвитку, стабільності та порядку”. Про підписання коаліційної угоди офіційно повідомив В. Литвин.

Коаліція, яку позаочі вже прозвали “коаліцією кризового компромісу”, сумарно володіє більш ніж 230 голосами. Отже теоретично у неї не повинно виникнути проблем, які постійно супроводжували діяльність попереднього об’єднання БЮТ і НУ – НС. Правда, для цього необхідно, щоб всі депутати голосували солідарно, що навряд чи реально. Адже коаліційну угоду підписали лише лідери фракцій, а не кожен з народних депутатів, що до них входять. Тому “персональний” склад коаліції не перевищує 213 парламентарів, що не є достатнім для прийняття рішень.

Проте, як заявила народний депутат від НУ – НС К. Ляпіна, представники фракції, які не увійшли до коаліції, готові підтримувати законопроекти більшості, якщо вони будуть “корисними”. Вона підкреслила, що робота депутатів, які не входять в коаліцію, буде “винятково конструктивною”.

Нова коаліція розраховує на декілька голосів від Партії регіонів і комуністів під час голосувань в парламенті. Про це заявив заступник голови фракції НУ – НС Б. Тарасюк, відповідаючи на питання, яким чином коаліція, при недостатній кількості голосів від НУ – НС, проводитиме результативні голосування.

“Питання в тому, що ми повинні після відставки В. Кириленка організувати роботу так, щоб консолідувати всю фракцію, а не працювати частинами, як це було дотепер”, – заявив він. На думку депутата, це буде запорукою того, що коаліція матиме більш ніж 226 голосів.

Текст коаліційної угоди БЮТ, НУ – НС і Блоку Литвина офіційно був опублікований 17 грудня у визначених законодавством ЗМІ. Пріоритетним вектором зовнішньої політики коаліція пропонує визначити курс на європейську і євроатлантичну інтеграцію. Разом з тим, у коаліційній угоді чітко прописано, що вступ України до НАТО може бути здійснений за умови ухвалення цього рішення на всеукраїнському референдумі.

Також коаліція задекларувала свою відмову від внесення змін до Конституції в частині розподілу владних повноважень та від підтримки проведення позачергових парламентських виборів. Сторони переконані у відсутності підстав для проведення позачергових парламентських виборів і домовилися не підтримувати голосами фракцій, що увійшли до коаліції, будь-яких рішень (законів, постанов Верховної Ради), які забезпечують їх проведення.

Коаліційна угода передбачає також розробку нормативно-правових актів про визначення юридичного статусу базування російського Чорноморського флоту в Севастополі й розробку порядку його перебування в Україні до 2017 року.

Що стосується регламенту діяльності нової коаліції, документ свідчить, що сторони не мають права вето на кадрові пропозиції фракцій у рамках узгоджених квот.

Водночас, з документу виключені пункти, що стосуються формування і діяльності коаліції. Наприклад, про те, що до складу коаліції повинно входити не менше 226 депутатів. Таким чином, сторони фактично погодилися з тим, що коаліція може вважатися легітимною, навіть якщо в ній залишається менше 226 депутатів. Як пояснив народний депутат від фракції БЮТ А. Портнов, ряд депутатів вважають, що потрібно користуватися нормами Регламенту, а деякі керуються рішенням Конституційного Суду про те, що для створення коаліції необхідні 226 голосів. Щоб не було суперечностей, вирішено вилучити цей пункт з угоди.

Більш того, викресливши дискусійну норму з коаліційної угоди, БЮТ вирішив закріпити досягнуті домовленості на законодавчому рівні. А. Портнов зареєстрував у парламенті проект постанови “Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради” (щодо формування і організації діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді). Цей документ, зокрема, припускає, що у разі створення коаліції не буде необхідності підкріплювати коаліційну угоду списком депутатів, що підтримали це рішення, з їх особистими підписами.

Як відзначає автор проекту постанови в пояснювальній записці, необхідність запропонованих змін обумовлена рішеннями Конституційного Суду України від 25 червня 2008 р. (справа про перебування народного депутата України в депутатській фракції) та від 17 вересня 2008 р. (справа про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України), у яких дано офіційне роз’яснення окремих положень Конституції України.

Вищезазначеними рішеннями Конституційний Суд чітко визначив, що суб’єктами коаліції депутатських фракцій є депутатські фракції, а не окремі народні депутати. Тоді як Регламент Верховної Ради України визначає суб’єктами коаліції депутатських фракцій народних депутатів, що не відповідає Конституції.

Виходячи з цього, А. Портнов пропонує внести зміни, згідно з якими до складу коаліції входить не більшість народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради, а депутатські фракції, кількість народних депутатів у яких складає більшість від конституційного складу.

Також передбачається внесення змін до ст. 63 Регламенту ВР щодо організації діяльності коаліції. Так, діюча норма передбачає, що коаліція ухвалює рішення на своїх загальних зборах більшістю голосів народних депутатів, які входять до складу коаліції. При цьому, автор проекту постанови пропонує затвердити положення, відповідно до якого коаліція ухвалює рішення на своїх загальних зборах у порядку, встановленому коаліційною угодою.

Запропонованими змінами також передбачається, що припинення діяльності коаліції настає через вихід з її складу депутатської фракції (депутатських фракцій), внаслідок чого кількість народних депутатів, які сформували коаліцію, стала менше ніж визначена Конституцією України. Діюча редакція передбачає, що припинення діяльності коаліції настає в результаті зменшення складу коаліції до кількості народних депутатів менше, ніж визначено Конституцією України.

Варто зауважити на ряд нюансів, які супроводжували підписання коаліційної угоди. Так, один із депутатів фракції НУ – НС В. Каськів заявив, будімо підписаний трьома лідерами фракцій текст не є ідентичним до того, що був представлений на засіданні фракції “Наша Україна – Народна самооборона”. Зокрема, В. Каськів наполягає, що “нашоукраїнці” підтримали коаліцію, виходячи зі слів, що “сторони коаліції погодилися розробити програму заходів, спрямовану на інтеграцію України до системи колективної безпеки Організації Північно-Атлантичного Договору”, тоді як в редакції, обнародованій на сайті БЮТ, сказано, що “сторони коаліції погодилися розробити програму заходів, спрямовану на євроатлантичну інтеграцію України”.

Ще одна розбіжність стосується прокуратури. В редакції НУ – НС передбачено, що коаліція проводитиме звуження функцій прокуратури до “виключно підтримки звинувачення в суді з передачею функції досудового розслідування іншим органам держави”. У редакції БЮТ мова йде про те, що коаліція бере на себе зобов’язання провести абстрактну “системну реформу органів прокуратури”.

Крім того, у редакції НУ – НС є пункт, що коаліція виступає за “посилення незалежності Нацбанку”. В редакції БЮТ цей пункт відсутній взагалі, як і слова про те, що коаліція зобов’язана “виділити належні кошти на озброєння військ і перехід на стандарти НАТО”, як це сказано у варіанті НУ – НС.

Б. Тарасюк, що підписав коаліційну угоду від імені НУ – НС саме в тій редакції, яка представлена на сайті БЮТ, стверджує, що ніякої фальсифікації коаліційної угоди не було, а текст, про який говорить В. Каськів, – це просто старий варіант документа.

Народні депутати від Блоку Литвина не знайшли фальсифікації в коаліційній угоді, яка була підписана 16 грудня. Про це журналістам заявив лідер фракції БЛ І. Шаров. Проте з боку Блоку Литвина документ був підписаний з деякими застереженнями. Зокрема, у розділі “Пріоритетні завдання у сфері економіки” застереження Блоку Литвина стосується пункту “Створення повноцінного ринку землі” і полягає в тому, що це не повинно стосуватися земель сільськогосподарського призначення, оскільки “реалізація повноцінного ринку земель сільськогосподарського призначення в коротко- та середньостроковій перспективі призведе до скупки і зосередження головного багатства України в руках латифундистів та іноземців, що Блок Литвина вважає неприпустимим”. Про це йдеться в заяві фракції.

Також Блок Литвина вважає передчасною реалізацію пункту 2 розділу “У сфері захисту прав і свобод громадян” про ухвалення закону про визнання учасників національно-визвольних рухів борцями за незалежність України (в частині, що стосується ОУН-УПА).

Третє застереження Блоку Литвина стосується розділу “У сфері зовнішньої політики” і полягає в тому, що оптимальним і таким, що найбільш відповідає національним інтересам України, зовнішньополітичним вибором є активний нейтралітет нашої держави.

Президент В. Ющенко, незважаючи на висловлене раніше привітання з приводу відновлення роботи парламенту, негативно оцінив підтримку представниками партії “Народний Союз “Наша Україна”, яку він очолює, новоствореної коаліції. Як відомо, з 37 членів фракції НУ – НС, які проголосували за створення коаліції з БЮТ і Блоком Литвина, членами президентської партії є В. Борисов, Е. Зейналов, Ю. Ключковській, Р. Князевич, М. Мартиненко, О. Третьяков, О. Герасимюк.

В інтерв'ю декільком виданням В. Ющенко заявив, що з'їздом партії “Народний Союз “Наша Україна” була визнана неможливість відновлення коаліції цієї політичної сили з БЮТ.

Водночас не виключено, що ставлення В. Ющенка до нової коаліції змінюватиметься залежно від її подальшої діяльності. Так само у Президента може посилюватися або послаблюватися бажання повернутися до свого указу про розпуск Верховної Ради. Втім, тепер це зробити буде складніше, адже коаліція нібито створена. Отже, підстави для розпуску начебто зникають, якщо, звісно, глава держави не поставить формування більшості під сумнів, посилаючись, наприклад, на відсутність підпису В. Кириленка під відповідним рішенням.

У разі більш-менш мирного співіснування зі спікером парламенту ймовірно, що Президент не заперечуватиме, аби найвідданіші йому депутати голосували за певні законопроекти в унісон із БЮТ і блоком Литвина. Тож у Верховній Раді діятиме ситуативна більшість.

Разом з тим, попередній досвід роботи більшості в складі НУ – НС і БЮТ підказує, що послідовне голосування її буде дуже непростим, якщо в цьому не зацікавлений Президент. Маючи вплив на кількох депутатів, які періодично оголошували про вихід із коаліції, В. Ющенко перетворював її на ситуативну – залежну від волі кількох людей, у свою чергу залежних від волі Президента.

Отже тепер представникам коаліції потрібно подумати про механізми її безперебійної роботи. І насамперед потрібні гарантії результативного голосування депутатів НУ – НС. Шанси тут є. Будучи прагматичними людьми, М. Мартиненко, О. Третяков, І. Палиця перестали розуміти В. Ющенка, який руйнував будь-яку спробу утворити нову коаліцію в парламенті, не пропонуючи водночас жодних альтернативних шляхів підсилення власного впливу та впливу свого оточення. Тепер новій більшості треба зуміти запропонувати ці шляхи. Можливо, у вигляді нових посад або ж гарантій того, що стабільна робота коаліції та парламенту не послабить позицій цих бізнесменів.

Важливою є й вибіркова робота з тими депутатами НУ – НС, які поки не підтримують коаліцію. Для них теж треба буде знайти мотиви голосування разом із більшістю.

Ще один механізм ефективної роботи парламентської більшості – робота з депутатами Блоку Литвина. Не всі вони перебувають під прямим контролем лідера фракції, багато хто потрапив до списків від спонсорів виборчої кампанії нинішнього спікера. Тому саме для них слід очікувати нових призначень у виконавчій владі – таких, що створять мотивацію для “литвинівців” дисципліновано голосувати у форматі нової більшості парламенту.

Нарешті, резервом більшості є Компартія, фракція якої виявилася “найбуржуазнішою” в парламенті. Комуністи можуть прагматично, через власну вигоду, голосувати із будь-ким.

За оцінками експертів, коаліція у складі БЮТ, НУ – НС і Блоку Литвина вигідна багатьом політикам, проте, поза всяким сумнівом, найбільше бонусів від створення коаліції отримав Блок Литвина, лідер якого давно не приховував свого бажання повернути собі втрачене у 2006 р. спікерське крісло. Якби у листопаді-грудні минулого року БЮТ і “Наша Україна – Народна самооборона” зуміли дещо пригасити власні політичні апетити, блок Литвина, в обмін на спікерство для свого лідера, вже тоді міг приєднатися до коаліції. Однак тоді представники НУ – НС нічого чути не хотіли про те, щоб головне місце у парламентській президії посів не їхній представник.

Усе це дало В. Литвіну можливість цілий рік бути чи не найбільш самостійним політиком у державі. Він не соромився різко висловлюватися як на адресу провладної коаліції, так і опозиції.

Нинішнє обрання В. Литвина, вочевидь, зменшить шанси на проведення дострокових парламентських виборів, адже він зараз не зацікавлений у їх проведенні. Власне, тут інтереси В. Литвина і Ю. Тимошенко збігаються. Саме цей факт може слугувати платформою для співпраці спікера і Прем’єра.

Тим часом з Банкової вже лунають різкі випадки у бік В. Литвина. “Новообраному спікеру парламенту не варто починати свою діяльність на цій посаді з риторики кандидата в президенти і роздавати наліво й направо критичні зауваження. Натомість, ретельно проаналізувавши власний внесок у державні справи, разом з урядом йому слід зосередитися на головному завданні – виведенні країни з кризи”, – радить голова Секретаріату Президента В. Балого.

У будь-якому випадку, в Секретаріаті упевнено обіцяють, що крісло під спікером хитатиметься так само, як під А. Яценюком, який керував якийсь час парламентом без коаліції. На думку Банкової, нинішня парламентська більшість – це лише «депутатський клуб за інтересами, які поки що далекі від інтересів держави». Саме тому В. Литвину він не стане опорою.

Експерти прогнозують, що на стійкість коаліції впливатимуть три основні чинники: нестабільність усередині фракції НУ – НС, наявність у коаліції вже трьох кандидатів у президенти, з яких реальний шанс наростити свій кандидатський рейтинг має, переважно, В. Литвин, і готовність комуністів підтримати коаліцію голосами в найвідповідальніший момент.

Тому цілком вірогідне зростання кандидатського рейтингу В. Литвина у разі забезпечення ним більш-менш успішної роботи коаліції і результативних голосувань стане водночас головною загрозою її існуванню. Оскільки весь успіх коаліції відноситиметься громадянами виключно на рахунок спікера, а весь неминучий негатив коаліції рівномірно розподілиться між Прем'єром і Президентом. Як тільки така тенденція буде виявлена головними фігурантами, знову традиційно постануть старі перспективи – чергове переформатування парламенту або дострокові вибори ВР і Президента.

Щодо Ю. Тимошенко, то, на думку експертів, можна вважати, що вона дійсно виграла від створення нової коаліції. Лідеру БЮТ вдалося зберегти пост Прем'єра, уникнувши вкрай небажаного, з погляду іміджу, союзу з “біло-блакитними”. Подібна коаліція обіцяла Ю. Тимошенко втрати не тільки в електоральних рядах, але і в її політичній команді. Одночасно, вказують експерти, Ю. Тимошенко вдалося оминати ризикований шлях щодо зміни Конституції, адже В. Янукович дійсно міг бути обраним на посаду глави держави у стінах парламенту.

Але цей виграш водночас нарощуватиме вантаж відповідальності Прем'єра за весь негатив, що відбувається в економіці. У цьому сенсі її чергова перемога цілком може обернутися подальшим падінням рейтингу, оскільки ніяких поліпшень ситуації в економіці поки не передбачається. Ускладнити ситуацію можуть і “регіонали”, вважає колишній політичний соратник Ю. Тимошенко, відомий політконсультант Д. Видрін. В. Янукович і його команда, втративши надії потрапити у владу до президентських виборів, не жалітимуть сил на критику, упевнений він.

Проте, тимчасово перехопивши ініціативу на даний момент, Ю. Тимошенко зможе, певною мірою, нейтралізувати Партію регіонів. Не

виключено, що Прем'єр-міністр намагатиметься поставити “регіоналів” у незручне становище: не проголосували за антикризові ініціативи – сприяють розвитку кризи, проголосували – розділили відповідальність за економічний курс.

В. Ющенко теж поки виграє від створення коаліції. Можна навіть оцінити його виграш як найбільший з усіх, що є в наявності, оскільки Президенту вдалося ліквідувати, або принаймні відстрочити загрозу створення союзу ПР і БЮТ, який мав би конституційну більшість. Проте і виграш Президента може обернутися проти нього при цілком вірогідному подальшому посиленні впливу Прем'єра на президентську фракцію.

Тепер Президенту, Прем'єру і спікеру необхідно буде конвертувати свої виграші в персональні рейтинги. Але таку конвертацію, на думку експертів, зможе реально здійснити тільки В. Литвин.

За великим рахунком, створення нової коаліції мало б потягнути за собою формування нового Кабінету Міністрів. Починати тут потрібно із Прем'єра. Однак парламент у його нинішній, оновленій конфігурації навряд чи відправлятиме Ю. Тимошенко у відставку. Відразу після обрання В. Литвина Головою Верховної Ради, відповідаючи на питання журналістів про те, чи буде він як спікер вносити кандидатуру Ю. Тимошенко на пост Прем'єра від нової коаліції, він відповів, що не бачить підстав, у тому числі правових, щоб кардинально змінювати уряд, і перш за все Прем'єра.

Проте деяких міністрів замінити доведеться. Про це, до речі, говорила і сама Прем'єр-міністр. Причому у Ю. Тимошенко є, щонайменше, три потужних козири, якими можна “задобрити” нового суб'єкта коаліції. По-перше, це – посада одного з віце-прем'єрів, яку так і не заповнили, по-друге, Антимонопольний комітет і, найголовніше, Фонд держмайна. “Своїх” керівників цих відомств, як відомо, Ю. Тимошенко поставити не вдалося.

Не варто забувати, що у Прем'єр-міністра останнім часом суттєво погіршилися стосунки з такими урядовцями, як Й. Вінський (Мінтрансв'язку), В. Пинзеник (Мінфін) і Б. Данилишин (Мінекономіки). Тож ротація цілком може очікувати й ці відомства, причому найближчим часом.

У свою чергу В. Литвин виступає за відмову від формування Кабінету Міністрів на квотній основі. Про це політик заявив в інтерв'ю газеті “Дзеркало тижня”. “На мій погляд, у цей важкий період (який, на жаль, продовжиться не один рік) украй бажано відійти від квотних принципів і формувати Кабінет Міністрів на професійній основі. Такий підхід – в інтересах і Верховної Ради, і уряду. З моєї точки зору, його повинен вітати і Президент”, – вважає В. Литвин.

Тим часом деякі кадрові призначення прибічники В. Литвина вже отримали. Зокрема новим начальником “Укрзалізниці” за пропозицією його блоку став М. Костюк. Змінили і главу Держкомрезерву. На місце М. Поживанова призначили С. Ганжу, який теж пройшов по квоті В. Литвина. Ще одна креатура спікера – О. Кулініч став головою Держкомзему.

Більшість українських політологів вважають “коаліцію трьох” недовговічною. Так, Д. Видрін вказав на “випадковість” її створення під час відсутності ключових гравців, які могли вплинути на провал формування цієї більшості – В. Ющенко, В. Януковича і В. Балогі.

Директор Київського інституту проблем управління ім. Горшеніна К. Бондаренко підкреслює, що завдяки створенню коаліції у складі БЮТ, НУ – НС і Блоку Литвина діючий уряд отримав додаткову базу у Верховній Раді України. Водночас, “Президент втратив контроль над НУ – НС, розкол якого можна порівняти з розколом РСДРП на більшовиків і меншовиків”. “Багато що визначатиметься тією конфігурацією, яка складеться до лютого. Україна є чи не єдиною країною, де еліта хоче заробити на кризі, а не подолати її”, – підкреслив К. Бондаренко.

Директор Київського інституту конфліктології й політичних досліджень М. Погребинський звертає увагу на те, що коаліція фактично не має 226 голосів. Але за підтримки комуністів зможе ухвалювати потрібні закони.

“Однак наприкінці зими – на початку весни необхідно буде приймати непопулярні законопроекти, без яких країні у кризовому стані не обійтись, – каже експерт. – Зокрема щодо обмеження пільг та соціальних програм. Фракція Компартії за них не голосуватиме. Якщо ж Партія регіонів послідовно ігноруватиме ухвалення будь-яких рішень Верховної Ради, то почнеться нова політична криза. Адже уряд вимушений буде діяти поза правовим полем”.

Стосунки нової більшості з В. Ющенком будуть складними й суперечливими, прогнозує політолог. “Більшість почне свою діяльність із конфронтації з главою держави, але згодом їхні стосунки стануть поміркованішими, – продовжує М. Погребинський. – Постійна війна не вигідна Ю. Тимошенко. Їй потрібно, щоб В. Ющенко не блокував ухвалення Верховною Радою законів хоча б до весни, коли фактично розпочнеться передвиборна президентська кампанія”.

Директор центру політичних досліджень “Пента” В. Фесенко не виключає можливості відновлення співпраці між БЮТ і Партією регіонів. Він допускає не стільки створення коаліції цих фракцій, скільки повернення до ідеї співпраці, якщо «коаліція трьох» покаже недієздатність і так чи інакше постане питання, як далі працюватиме парламент. Відновлення співпраці між БЮТ і Партією регіонів неминуче відбудеться у разі, якщо після Нового року або під час загострення кризи в лютому-березні виникне питання щодо тих або інших серйозних політичних рішень, які вимагають конституційних змін, вважає В. Фесенко. Політолог ще раз відзначив, що тільки ці дві сили здатні провести зміни до Конституції України, питання про які не знято з порядку денного, оскільки певні політичні сили зацікавлені, зокрема, в обранні Президента парламентом. В цьому випадку інтерес співпраці з БЮТ для Партії регіонів полягає в тому, що у разі обрання глави держави Верховною Радою це дає певні гарантії для обрання В. Януковича Президентом країни.

Водночас, експерт відзначає, що в певний час громадська думка може схилитися у бік схвалення коаліції за участю Партії регіонів і БЮТ. В. Фесенко відзначає складність такої коаліції, яка полягає в тому, що практично всі прихильники Партії регіонів готові підтримати такий альянс, проте тільки половина електорату БЮТ сприйме позитивно можливість цієї коаліції.

Отже найголовніший підсумок «спікеріади» та «коаліціади» – те, що країна нарешті отримала дієздатний парламент. Дострокові парламентські вибори поки що відмінюються, а країна отримала шанс більш ефективно протистояти економічній кризі. Однак говорити про подолання політичної кризи в Україні можна буде лише після усунення конфлікту між окремими гілками влади. А поки можна говорити тільки про деяку надію на подолання парламентської кризи, оскільки новостворена більшість, швидше за все, не буде стійкою і для ухвалення рішень вимушена буде вдаватися до допомоги комуністів або “регіоналів”. Остаточо ж політична криза в Україні закінчиться хіба що після президентських виборів.

І. Вишневська, наук. співроб.

Економічна криза: прогнози експертів на I квартал 2009 року

На початок грудня минулого року фінансова криза остаточно переросла в повномасштабну економічну кризу. Істотний кількомісячний спад зафіксовано не лише у промисловому виробництві, але й в інших галузях народного господарства, що дає підстави говорити про рецесію економіки в цілому.

За даними Держкомстату, обсяги промислового виробництва в Україні в листопаді 2008 р. порівняно з відповідним періодом 2007 р. скоротилися на 28,6 % (у серпні скорочення становило 0,5 %, у вересні – 4,5 %, в жовтні – 19,8 %). При цьому порівняно з жовтнем 2008 р. в листопаді спад сягнув 15,2 %. Крім того, якщо за підсумками 10 місяців промислове виробництво показувало ще позитивну динаміку (+2,2 %), враховуючи зростання в січні – липні на 7,3 %, то результат 11 місяців – мінус 0,7 %. Найбільше спад виробництва порівняно з листопадом 2007 р. продемонстрували галузь добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних, – 60,2 %, металургія – 48,8 %, машинобудування – локомотив промислового розвитку в 2008 р. – 38,8 %. У цілому ж “мінус” у листопаді показали абсолютно всі галузі промисловості, зокрема, хімічна (-35,2 %), обробна (-29 %), у тому числі харчова (-8,7 %), легка (-19,1 %) тощо. Таким чином, в Україні фактично спостерігається ефект миттєвого згорання виробництва, при тому, що накопичується залишок неліквідної готової продукції на складах, що призводить до “заморожування” обігових коштів підприємств.

Разом з тим у Мінекономіки сподіваються, що в листопаді 2008 р. промисловість пройшла пік свого спаду. Зокрема, про це заявив міністр Б. Данилишин. “Перші ознаки цього спостерігаються в металургії. Вже перші дні грудня дають змогу говорити про те, що йде реалізація продукції цієї галузі, покращується цінова ситуація. Аналогічні тенденції ми спостерігаємо і в інших галузях економіки”, – уточнив він. Водночас оптимізм міністра не поділяють представники опозиційного уряду. Так, І. Акімова, опозиційний міністр економіки, звертає увагу на несприятливу експортну кон’юнктуру, згортання інвестиційної діяльності, загальне падіння ВВП, що, на її думку, свідчить лише про подальше поглиблення кризи, у тому числі й у промисловості.

Поглиблюються кризові явища в інших секторах української економіки – фінансовому, будівництві, торгівлі. Хоча жоден український банк на сьогодні ще не збанкрутував, стан критичний: закінчилися дешеві західні кредити, відбувся істотний відтік депозитних коштів. За даними НБУ, у жовтні з депозитних рахунків було відкликано понад 60 млрд грн, 25 банків звернулися до Нацбанку з проханням рефінансування. Практично припинилося кредитування, значно зросла вартість коштів для позичальників. У листопаді зафіксовано реальне скорочення як депозитів, так і кредитів фізичних осіб (що становили близько 60 % загального обсягу). Це створило ефект вимивання коштів з банківського сектору, що знекровило українську економіку. Найбільше від нестачі кредитних коштів постраждало будівництво. Спад у листопаді щодо жовтня становив 16 %, що є найбільшим негативним показником серед усіх галузей економіки.

Підсумки листопада 2008 р. показали зниження прибутку і у сфері торгівлі. При цьому зменшення обсягів продажу торкнулось як товарів промислової групи, так і продуктів харчування. Водночас у зв’язку з істотним падінням курсу гривні в листопаді спостерігалось подорожчання імпортних товарів як продовольчої, так і непродовольчої групи. Що стосується продуктів харчування, то завдяки перевиробництву сільськогосподарської продукції в цьому році ціни на окремі вітчизняні товари знизилися. За даними Держкомстату, інфляція в листопаді сягнула 1,5 %, що є доволі високим показником.

Останні два місяці минулого року спостерігалася тенденція скорочення обсягів як експорту, так і імпорту. Тільки в листопаді експорт скоротився на 2,2 млрд дол., а імпорт – на 2,7 млрд дол. Наслідком цього стало скорочення від’ємного сальдо товарного балансу до 0,9 млрд дол. проти 1,5 млрд дол. у жовтні. Якщо скорочення експорту обумовлюється низьким попитом на зовнішніх ринках, то імпорт скорочується під впливом зменшення внутрішнього попиту й обвалу обмінного курсу гривні.

У грудні курс гривні до американського долара зазнав істотних коливань і тимчасово сягнув максимуму в 10 грн/дол. При цьому більшість експертів вважають курс у 7 грн за 1 дол. критичним для української економіки.

Рецесія в промисловості призвела до зниження темпів зростання ВВП. У листопаді проти того ж місяця 2007 р. зафіксовано зменшення показника на 14,4 %. За підсумками 11 місяців ВВП країни становив 3,6 %.

Справдилися і побоювання щодо невиконання показників дохідної частини бюджету. У листопаді Державна податкова інспекція і Держмитниця свої планові показники виконали всього на 94,5 %. Урядовці почали говорити про збільшення дефіциту бюджету, який не покривається навіть інфляційними коштами. За їхніми даними, недоотримання доходів центрального бюджету планується на рівні 16 млрд грн, а з урахуванням дефіциту Пенсійного фонду – 29,4 млрд грн.

Такий стан української економіки призвів до значного загострення соціальних проблем. Зокрема, у зв'язку з призупиненням виробництва роботодавці вимушені скорочувати кількість своїх працівників або відправляти їх у неоплачувану примусову відпустку, що збільшило рівень як офіційного, так і прихованого безробіття. Крім того, відбулося істотне збільшення заборгованості з заробітної плати – на 22,9 % станом на 1 листопада, – яка сягнула 1,044 млрд грн, до того ж уперше за вісім років почалися затримки з виплатою зарплатні бюджетникам. Найбільша кількість безробітних на сьогодні – серед будівельників, металургів і шахтарів, які, крім того, не отримали грошей ще за жовтень і листопад.

Такі тенденції спостерігалися в соціально-економічному розвитку України на кінець 2008 р. На сьогодні актуальним стає питання, що очікує країну у 2009 р.

В експертному середовищі існує три можливі сценарії розвитку подій.

Відповідно до першого – оптимістичного – пік економічної кризи припав на листопад 2008 р. За припущенням, вже із січня 2009 р. відбудеться істотне уповільнення темпів падіння економічних показників, зокрема промислового виробництва, і почнеться незначне зростання в окремих секторах економіки. Цьому має сприяти поступове підвищення цін на продукцію, у першу чергу металургійну, внаслідок скорочення залишків на складах, що призведе до певного її дефіциту на ринку. Такий розвиток можливий за умови поліпшення зовнішньоекономічної кон'юнктури й зростання попиту на метал у світі. Завдяки девальвації гривні українські експортери отримають певні цінові переваги, що збільшить їх конкурентоспроможність і дасть їм змогу отримати й збільшити обігові кошти, які дадуть стимул до подальшого розвитку.

Другий сценарій передбачає масштабну й затяжну кризу, яка сягне дна не раніше початку 2011 р. Ця криза буде наймасштабнішою та найглибшою за всі попередні. Її наслідки – непередбачувані. Утім, імовірність такого розвитку подій оцінюється експертами лише в 10–15 %.

Найбільш реальним з імовірністю 60–80 % вважається третій сценарій, за яким прогнозується поступове, але тривале падіння, досягнення дна у другій

половині 2009 р., пробуксовка на дні протягом року і потім поступове повернення до зростання.

При цьому переважна більшість експертів вважають, що найбільш відчутною криза стане в лютому – березні 2009 р., коли вона повною мірою проявиться у всіх сферах суспільно-економічного життя. На початку року найбільше від кризи постраждає фінансовий сектор, будівельна й металургійна галузь.

Одним з головних чинників подальшого погіршення ситуації у фінансовому секторі є *девальвація національної валюти*, яка за три останні місяці 2008 р. втратила 60 % своєї вартості. Експерти переконані, що девальвація гривні триватиме і після Нового року, а її вартість значною мірою залежатиме від курсової політики Нацбанку. При пасивній позиції НБУ гривня може подешевшати до 10 грн за 1 дол. США вже в I кварталі. Хоча, як зазначив генеральний директор Інституту вивчення Росії А. Блінов, комерційні банки закладають у свої проекти на 2009 р. середньорічний курс 9–10 грн/дол. За оптимістичним сценарієм, при зваженій політиці головної фінансової установи країни, вартість гривні в першій половині року може утриматися на рівні 7–7,5 грн/дол. Утім, більшість банкірів переконані, що курсовий прогноз на I квартал 2009 р. неможливий через непередбачуваність політики НБУ, який керує курсоутворенням у ручному режимі і не оголосив економічні заходи, спрямовані на його стабілізацію.

Подорожчання валюти болісно вдарить по громадянах, які виплачують валютні кредити. Обслуговування кредиту стане значно дорожчим, а згодом дедалі більша кількість людей стануть неспроможними погасити кредит перед банком. Вже в листопаді – грудні 2008 р., через знецінення гривні, спостерігалася тенденція збільшення кількості добровільного повернення позичальниками автомобілів, взятих у кредит, та відмови від виданих кредитів на житло, що будується. Ці тенденції поширяться на початку року у зв'язку зі зниженням доходу громадян унаслідок зменшення зайнятості, скорочення зарплат у недержавному секторі.

За оцінками аналітиків, на початку року різко збільшиться кількість неповернутих кредитів. На думку аналітика ІК “Phoenix Capital” А. Нестерука, у 2009 р. обсяги неповернення щодо банківських кредитів можуть зрости за споживацькими позиками до 20–30 %. “Чим менше споживчих кредитів поверне населення, тим більше проблем виникне у банків. Найсильніше постраждають дрібні й середні фінустанови, що не мають доступу до ресурсів, на відміну від великих”, – відзначає експерт. Споживацькі кредити становлять близько 50 % усіх позик, виданих населенню (весь портфель оцінюється в 125 млрд грн, або 15–16 млрд дол. за нинішнім курсом долара). Враховуючи, що банки мають виплатити за зовнішніми позиками понад 16 млрд дол., неповернення споживчих кредитів може призвести до дефолту банківської системи, що неминуче викличе економічний колапс і обвал ВВП більш ніж на 20 %.

Тим не менше, за словами Е. Наймана, начальника управління інвестиційно-банківських послуг Укрсоцбанку, неповернення будуть не настільки великими, щоб призвести до краху банків. Оскільки проникнення банківської системи в економіку в Україні невелике, а кредити, отримані населенням і забезпечені ліквідними залогами, люди виплачуватимуть за будь-яку ціну. У свою чергу партнер аудиторської компанії “Ернст енд Янг” О. Кредісов зауважує, що вітчизняна фінансова система не встигла набрати надмірної кількості кредитів і роздати багато проблемних кредитів своїм позичальникам. Тому при грамотній політиці Нацбанку вдасться уникнути таких серйозних потрясінь, як банкрутства. Разом з тим вже на початку року ми можемо стати свідками продажу або злиття окремих фінансових установ, наголошує експерт.

Водночас певна група учасників ринку переконана, що проблеми з ліквідністю банківської системи особливо загостряться з березня і призведуть до банкрутства великої кількості кредитних організацій. Вони відзначають, що з початку року банки і компанії стикнуться з проблемою виплати іноземних кредитів і відсотків за ними (понад 30 млрд дол.). Тільки незначній кількості банків вдасться рефінансувати свої зовнішні позики. Переважно це будуть дочірні установи іноземних банків, які підтримають своїх “дочок”. Більшість банків вимушені будуть виплачувати заборгованість за рахунок власного капіталу. У зв'язку з цим експерти впевнені, що значна кількість невеликих банків не зможе розрахуватися з позичальниками і оголосять дефолт.

Головною проблемою економіки в I кварталі 2009 р. стане нестача коштів. За припущеннями експертів, приток капіталу в країну в цей період взагалі припиниться як через відсутність західних кредитів, так і через **призупинення інвестиційної діяльності**. Директор Morgan Stanley в Україні І. Мітюков, наприклад, вважає, що в цей період взагалі не буде ніяких впливів в економіку України з боку іноземних інвесторів, єдиним джерелом валютних коштів може бути допомога міжнародних фінансових установ. Незначне пожвавлення інвестиційної діяльності експерти прогнозують лише в другому півріччі 2009 р. у разі поліпшення ситуації на міжнародних фінансових ринках. На їхню думку, на фоні “фінансового голоду” може відбутися продаж кількох великих об'єктів, таких як “Укртелеком”, Одеський припортовий завод, енергогенеруючі компанії, однак за значно заниженою ціною.

Істотно зменшиться приток валюти в країну і через **скорочення експорту**. За прогнозами експертів, зберігатиметься несприятлива кон'юнктура на основних експортних ринках – металу та хімічної продукції. У зв'язку з надзвичайно низьким попитом і рівнем цін експорт у I кварталі у вартісному вимірі сягне історичного мінімуму.

Водночас ще більшою мірою **знижаться обсяги імпорту** товарів у країну через високу вартість валюти. На думку Д. Боярчука, директора центру “CASE Україна”, до України будуть менше ввозити автомобілі (14,6 % всього імпорту в

першому півріччі 2008 р.), устаткування (15,6 %), продовольство (7,2 %), оскільки всі ці товари в гривневих цінах подорожчають для українців майже в два рази. Обсяги імпорту енергоносіїв (30 % товарів, що ввозяться до України) також можуть знизитися – у період рецесії українські промпідприємства і населення будуть менше споживати газ і продукти нафтопереробки. Таким чином, за цей період може відбутися істотне скорочення від’ємного сальдо зовнішньоторговельного балансу, що за підсумками 10 місяців 2008 р. становило 10,5 млрд дол. (6,5 % ВВП).

Разом із скороченням імпорту відбудеться істотне подорожчання ввезених товарів і певний їх дефіцит на споживчому ринку. Разом із запланованим підвищенням тарифів на комунальні послуги, перевезення, а також ціни на газ для населення це призведе до **зростання інфляції**. Оцінки аналітиків щодо величини інфляції істотно різняться – від 12–20 % на рік, до 10 % на місяць. Однак більшість аналітиків схильні до думки, що темпи зростання інфляції будуть нижчими, ніж у 2008 р. Цьому буде сприяти значне зниження попиту на товари в першу чергу промислової групи, предмети розкоші, нерухомість, що спричинить падіння цін. Таке припущення висловив директор Інституту економіки і прогнозування НАН України В. Геєць: “Коли криза розгорнеться по повній програмі, коли обсяги виробництва впадуть на 20–30 %, а працівники будуть отримувати не зарплату, а допомогу з безробіття, тоді відбудеться зниження ціни”. Зі зростанням безробіття відбудеться істотне скорочення платоспроможного попиту. “У кінцевому підсумку має прийти розуміння того, що краще продавати собі у збиток, ніж не продавати зовсім”, – підкреслив економіст. Разом з тим, як зазначив міністр економіки Б. Данилишин, процес ціноутворення в Україні істотно залежить від “валютного фактора”, через високий ступінь доларизації економіки. Тому ціни навіть на товари вітчизняного виробництва будуть зростати. Особливо це стосується продуктів харчування, оскільки попит на них залишиться стабільним або навіть збільшиться (на думку окремих експертів, українці перенаправлять гроші, заощаджені на товарах не першої необхідності, на продукти харчування). Вітчизняні виробники при цьому отримують певну перевагу через зменшення конкуренції і не матимуть гострої необхідності знижувати ціни за для залучення покупців. Утім, зростання ціни на продовольчі товари не буде значним, через перевиробництво сільгосппродукції і гарний урожай поточного року.

У I кварталі 2009 р. спостерігатиметься **подальший спад промислового виробництва**, хоча темпи можуть бути дещо нижчими. Більшість аналітиків пов’язують можливе уповільнення темпів падіння не зі зростанням виробництва, а з тим, що промислові підприємства, зокрема гірничо-металургійного комплексу, згорнули понад 50 % своїх потужностей в останні місяці 2008 р. Збереження низького попиту на метал у світі спонукатиме до зменшення обсягів випуску продукції підприємствами, хоча металурги як експортери завдяки девальвації гривні отримують конкурентні цінові переваги,

а також можливість збільшити обігові кошти за рахунок курсової різниці. Однак, за прогнозами експертів, скористатися цими перевагами експортери зможуть тільки з квітня, коли накопичені запаси металу у світі скоротяться, і почнеться повільне збільшення попиту на нього.

Спад виробництва триватиме і в машинобудівній галузі, яка поки що працює на старі замовлення, одержані ще на початку 2008-го. У I кварталі вони закінчаться, і за відсутності нових контрактів виробничі потужності будуть зупинятися. Проте машзаводи, які обслуговують сферу енергетики та інфраструктурні проекти, контракти на 2009 р. мають, попит на трансформатори, турбіни (у першу чергу з боку Росії) поки досить високий. “Зростання російської економіки наступного року сповільниться, проте уряд РФ планує вжити заходи, спрямовані на збільшення сукупного попиту, у першу чергу за рахунок реалізації інфраструктурних проектів. А оскільки українські машинобудівники є постачальниками устаткування для росіян, замовлення для наших підприємств наступного року будуть”, – відзначив начальник відділу аналізу й досліджень “Райффайзен Банк Аваль” Д. Сологуб.

Невтішні прогнози щодо будівельної галузі. За відсутності платоспроможного попиту і здорожчання кредитних ресурсів більшість будівельних майданчиків будуть заморожені. “Будівництво оживе лише, якщо уряд віднайде відновлення кредитування”, – зазначає начальник відділу маркетингу будівельно-інвестиційної компанії “Київ Житло-Інвест” В. Германов. Однак в умовах кризи і зменшення надходжень у бюджет навряд чи будівельникам варто розраховувати на державну допомогу. За прогнозами експерта, імовірно, криза в галузі триватиме не менше року.

Неоднозначні прогнози щодо розвитку харчової промисловості. Одні експерти прогнозують спад виробництва в галузі через зменшення платоспроможного попиту. Вони посилаються на реальне скорочення на 8 % виробництва в м'ясопереробній галузі, а також на істотне падіння обсягів продажів у супермаркетах вже восени 2008 р. За даними інвесткомпанії “Аструм”, середній чек у жовтні подешевшав у середньому на 12 %. Враховуючи зменшення кількості грошей у громадян після новорічних свят і у зв'язку з можливим збільшенням заборгованості з виплати зарплат, тенденції до зменшення обсягів продажу в кінці січня – лютому – березні збережуться, відповідно, обсяги виробництва продуктів харчування зменшаться. Натомість інша група експертів вважає, що в харчовій промисловості можливе невелике зростання. “Попит на продукцію харчопрому якнайменше еластичний по доходах: незважаючи на можливе падіння реальних доходів населення, українці купуватимуть продукти харчування в колишніх або навіть більших обсягах. Підрости вітчизняним виробникам харчопрому допоможе і девальвація гривні: імпорт подорожчає, населення купуватиме в основному дешеве продовольство місцевого виробництва”, – пояснює експерт Міжнародного центру перспективних досліджень І. Газізуллін.

Нелегкі часи чекають і аграрний сектор. У зв'язку з обвалом цін на зернові і зменшення обсягів експорту, сільгоспвиробники не матимуть достатніх коштів на підготовку до весняних польових робіт. Державна допомога, передбачена на здешевлення зберігання зерна і компенсацію відсотків за кредитами, а також пролонгація кредитів дещо полегшать стан аграріїв. Однак чи буде забезпечена ця допомога в повному обсязі в умовах дефіцитного бюджету – невідомо. У будь-якому разі для накопичення коштів на посівну кампанію, закупівлю пального тощо аграрії змушені будуть продавати свою продукцію за безцінь. За прогнозами окремих експертів аграрного ринку, при просіданні переробної промисловості на початку року доходи сільгоспвиробників також значно скоротяться. Це, у свою чергу, поставить під загрозу проведення весняної посівної кампанії, яка буде проведена не в повному обсязі, зокрема, посівні площі під основні культури істотно зменшаться.

На переконання більшості аналітиків, *у лютому – березні відбудеться найбільше уповільнення економічного розвитку в усіх секторах економіки.* Це призведе до різкого падіння ВВП вже в I кварталі 2009 р., за різними оцінками, на 7–10 %. Відповідно, у зв'язку із зупинкою багатьох підприємств, скороченням бізнесу, у тому числі середнього, значно зменшаться надходження від податків. Експерти стверджують, що Державна податкова інспекція не зможе забезпечити виконання планових показників у I кварталі. Скорочення експортно-імпортних операцій також не сприятиме наповненню держбюджету. Як наслідок, істотно збільшиться дефіцит бюджету, а це, у свою чергу, викличе виток *проблем у соціальній сфері.* Серед них – *затримка з виплатою зарплат і пенсій.* Особливо ця проблема загостриться в лютому – березні. Разом з тим урядовці заявляють, що всі соціальні зобов'язання на 2009 р. будуть виконані. Утім, експерти прогнозують збільшення заборгованості з заробітної плати і навіть можливе утворення заборгованості з виплати пенсій.

При цьому, вірогідно, буде відчуватися значне *недофінансування соціальної сфери.* Передбачається скорочення видатків на освіту, медицину тощо. Негативні тенденції спостерігаються вже нині: у багатьох регіонах відмінено безкоштовне харчування школярів, закриваються окремі відділення в медичних стаціонарах, скорочується кількість ліжок-місць тощо. Особливої гостроти ці тенденції набудуть у лютому – березні поточного року.

Слід відзначити, що головним проявом економічної кризи в соціальній сфері стане істотне *збільшення рівня безробіття,* що очікується в лютому – березні 2009-го, коли почнуть масово банкрутувати підприємства, а компанії – згортати або перепрофільовувати свою діяльність. За підсумками жовтня, офіційний рівень безробіття становив 4,1 % працездатного населення. На підприємствах скорочують робочий тиждень, співробітників відправляють у відпустки за свій рахунок. За оцінками аналітиків, на українських заводах станом на початок грудня налічувалося близько 330 тис. осіб, відправлених у вимушені відпустки або переведених на неповний робочий тиждень. Першими

ряди безробітних найближчим часом можуть поповнити низькокваліфіковані кадри, а також особи пенсійного і передпенсійного віку і вчорашні студенти, в останню чергу – висококваліфіковані фахівці. За прогнозами Держкомстату, у 2009 р. рівень безробіття зросте з 1,5–2 % у першій половині 2008 р. до 7–9 % у наступному. У Міністерстві праці і соціалістики вважають, що загальна кількість безробітних збільшиться до 2 млн. Начальник управління політики зайнятості і міграції населення міністерства Т. Петрова не вважає ситуацію критичною, оскільки ще 7–8 років тому рівень безробіття був значно вищим.

Незалежні експерти впевнені, що припущення Мінпраці щодо збільшення кількості безробітних у 2009 р. значно занижені. Спрогнозувати рівень безробіття в Україні досить складно, оскільки велика частина економіки перебуває в тіні, вважає Д. Сологуб. Ускладнює ситуацію ще і той факт, що понад 5,5 млн громадян України легально і нелегально працюють за кордоном. Через масові звільнення в Європі і країнах СНД українські заробітчани вимушені повертатися додому, де поповнять лави безробітних. У зв'язку з цим не виключено, що рівень безробіття в Україні досягне 20–22 % або навіть більше, припускають фахівці ринку зайнятості. Тобто, у 2009 р. можливе зростання кількості безробітних до 4–5 млн чоловік проти 550 тис. у жовтні 2008-го.

Названі вище прояви кризи спричинять значне *зниження матеріального рівня життя українців*. У 2009 р., уперше за останні вісім років, зростання номінальних доходів громадян не перевищить рівня інфляції (прогнозується 14–17 % у грошовому виразі). Міжнародний валютний фонд рекомендував українському уряду обмежити збільшення доходів громадян. У Меморандумі МВФ значиться, що у 2009 р. Україна зобов'язана збільшити рівень мінімальної зарплати, середніх компенсацій бюджетникам і пенсій, а також інших соціальних трансфертів не більше ніж на показник інфляції. За припущеннями аналітиків, реальні доходи населення (скоректовані на показник інфляції) знизяться на 3–10 %. Найбільш істотно криза вдарить по кишені фахівців будівельної сфери, банкірів і промисловців – їх реальні доходи можуть упасти на 15–20 % унаслідок рецесії в цих секторах економіки і відповідного скорочення заробітних плат, яке станеться головним чином за рахунок відміни надбавок, преміальних, бонусів та інших додаткових виплат, а також переведення працівників на неповну ставку. Таке скорочення зарплати ймовірно і в інших галузях народного господарства. Тенденцію зниження реальних доходів офіційна статистика зафіксувала ще в жовтні. За даними Держкомстату, номінальні зарплати цього місяця збільшились усього на 1 грн, реальні – знизилися на 1,7 %. Насправді ж доходи українців зменшилися ще більше: з жовтня працедавці почали масово виплачувати урізані зарплати “чорним налом” (у конвертах), які статистикою не враховуються.

Поглиблення економічної кризи і зниження рівня життя населення може призвести до серйозних катаклізмів у соціальній сфері. Із зменшенням доходів

значна кількість людей перестане сплачувати за комунальні послуги, внаслідок чого різко **збільшиться заборгованість**. У разі підвищення комунальних тарифів, що планується з початку року, неплатежі **за послуги ЖКГ** набудуть масового характеру, вважають експерти, що може спричинити колапс усієї комунальної системи. Зважаючи на це, влада деяких міст і регіонів відклала подорожчання ЖКП до квітня 2009 р.

Серед інших катаклізмів, що очікують Україну вже в I кварталі, голова Федерації профспілок України В. Хара наголошує, що визріває протест серед шахтарів, яким заборгували зарплату вже за два осінні місяці поточного року. “Визріває критична маса, яка найближчим часом, якщо не буде вжито екстрених заходів, може сколихнути шахтарів, а далі піде ланцюгова реакція, адже готові до активних дій металурги і будівельники”, – зазначає він. Ближче до весни поточного року до них можуть приєднатися бюджетники, інші категорії працівників, навіть пенсіонери. Загрозливих масштабів ці тенденції можуть набути у випадку, якщо кошти соціальних, пенсійних та інших фінансових фондів закінчаться в лютому – березні. Тоді можливі “походи на Київ”, інші масові акції аж до вуличних безпорядків, наголошує директор Інституту демографії і соціальних досліджень, член-кореспондент НАН України Е. Лібанова. “Якщо ж гроші закінчаться наприкінці весни, розвиток піде по м’якішому сценарію. Люди будуть зайняті присадибними ділянками, їм буде не до протестів. Найімовірніше, відбудеться повернення до натурального господарства”, – вважає експерт.

Одним з найбільш негативних наслідків кризи, на думку соціологів, стане **зростання рівня злочинності**. Голова парламентського Комітету з питань національної безпеки і оборони А. Гриценко, наприклад, переконаний, що збільшення безробіття на 1 % автоматично призводить до зростання рівня злочинності на 5–6 %. Таким чином вже до початку весни слід очікувати збільшення скоєних злочинів на 20–25 %.

Негативні прояви економічної кризи в Україні ускладнюються кризою політичною. Хоча, за словами експертів, бізнес давно адаптувався до політичної нестабільності, перманентних виборів, відсутності консолідації в органах влади і виробив імунітет до політичних ризиків. Однак, він діяв в умовах економічного зростання. Нині ж політична криза істотно погіршує і без того негативну поточну ситуацію в економіці. На думку експертів, єдине, що може допомогти країні якомога скоріше вийти з кризи – консолідація політичних сил. Стабілізація політичної ситуації й активні злагоджені дії уряду й парламенту із запровадження дієвих антикризових заходів є першочерговими кроками на шляху подолання кризи.

Економічна ситуація на залізничному транспорті України: стан і перспективи

Залізничний транспорт є однією з базових галузей вітчизняної економіки. Його роль у житті України визначається не лише обсягами перевезень вантажів і пасажирів, а й місцем у фінансових потоках та процесах економічного відтворення в Українській державі.

Протягом січня – жовтня 2008 р. залізничним транспортом було перевезено 438,4 млн т вантажів, що на 3,2 % більше, ніж за аналогічний період 2007 р. Вантажообіг залізничного транспорту за перші 10 місяців 2008 р. зріс порівняно з аналогічним періодом 2007 р. на 3,6 % і сягнув 224 784,0 т км. Щоправда, темпи зростання й перевезень вантажів, і вантажообігу залізницею були дещо нижчими, ніж аналогічні показники щодо всіх видів транспорту України в цілому. Утім, 53,5 % обсягів вантажообігу й 57,0 % перевезень вантажів здійснювались в Україні залізницями. Як бачимо, саме залізниці в Українській державі є основним перевізником вантажів і, очевидно, залишатимуться таким протягом найближчих десятиліть, принаймні в загальнодержавних масштабах.

Що ж стосується пасажирських перевезень, то залізниці є основним засобом міжрегіонального сполучення, а також забезпечують значні обсяги приміських пасажиропотоків. Тому, попри те, що залізницями протягом січня – жовтня 2008 р. було перевезено лише 5,4 % від загальної кількості перевезених в Україні пасажирів, частка залізничного транспорту в сукупному пасажиробороті України становила 36,6 %.

Основним конкурентом залізниць у сфері міжрегіональних і, особливо, приміських перевезень пасажирів є автомобільний транспорт, темпи зростання якого і за кількістю перевезених пасажирів, і за обсягами пасажирообороту перевищували відповідні показники залізниць. Та й за обсягами пасажирообороту і, особливо, за кількістю перевезених пасажирів залізниці в Україні поступались автомобільному транспорту. Останній був хоч і дорожчий, але мобільніший та гнучкіший у наданні населенню відповідних послуг.

Щоправда, не виключено, що економічна криза, яка розгортається нині в Україні, може внести суттєві корективи в структуру пасажирських перевезень за різними видами транспорту, що склалась останнім часом. Адже вартість перевезення пасажирів залізницями нижча, ніж автомобільним транспортом. А для далеких міжрегіональних сполучень пасажирів залізниці часто й комфортніші.

Значний вплив на роботу залізничного транспорту України має структура власності на засоби виробництва в цій сфері економіки. Попри те, що вітчизняні залізниці загального користування перебувають у державній власності, у сфері

залізничного транспорту України реально функціонують як державні, так і приватні підприємства. Причому останні діють лише у сфері вантажних перевезень, що цілком закономірно, оскільки пасажирські перевезення збиткові й субсидуються державою.

За даними ЗМІ на середину 2008 р., на вітчизняних залізницях працювало 52 тис. приватних вантажних вагонів (з 200 тис. вантажних вагонів загального парку в Україні), які перевозили 25–26 % від сукупного обсягу вантажів, перевезених українськими залізницями.

Коротка історія вітчизняного приватного підприємства на залізничному транспорті свідчить про його вигідність. Адже першими приватними власниками вантажних вагонів в Україні лише наприкінці 90-х років стали вітчизняні металургійні підприємства та “особи, близькі до залізниці” (*Київській телеграфъ. – 2008. – № 32*). Приватне підприємство в цій сфері розвивалося високими темпами. Пізніше до цього бізнесу стали залучатись й інші суб’єкти, що мали вільні кошти. А згодом на придбання вантажних залізничних вагонів підприємці почали залучати банківські кредити.

У результаті вже у 2006 р. вітчизняні вагонобудівні заводи вже не могли задовольнити, наприклад, попит на найпопулярніші універсальні вантажні напіввагони з боку всіх потенційних покупців. Як зазначав наприкінці 2006 р. один з високопосадовців Укрзалізниці, щорічно ефективність роботи приватних перевізників зростає. Це стосується таких показників роботи залізничного транспорту як оборот вагону, статистичне навантаження на рухомий склад, пройдений вагоном за місяць кілометраж. За багатьма показниками ефективності функціонування парк приватних вагонів вже обігнав рівень, якого досяг парк вантажних вагонів Укрзалізниці.

При цьому треба врахувати, що приватні підприємці діють у найприбутковішому сегменті – у сфері залізничних перевезень. Вони зосереджені лише на рентабельних вантажних, а не на часто збиткових пасажирських перевезеннях. Приватники переважно обслуговують саме високоприбуткові підприємства, наприклад, гірничо-металургійного комплексу (ГМК). До того ж нерідко приватні залізничні компанії де-факто функціонують у складі певних бізнес-груп, що забезпечують їх відповідними замовленнями.

Прибутковість приватних вантажних перевезень призвела до того, що, за інформацією фахівців-залізничників, оприлюдненою на початку 2008 р., в Україні такі перевезення здійснювали близько 3 тис. приватних перевізників, з яких лише менш як сотня мали на це ліцензії (*Залізничний транспорт України. – 2008. – № 2/1. – С. 4*). За даними офіційного сайту Державної адміністрації залізничного транспорту України Укрзалізниці, експедиторами залізничних перевезень на 2008 р. були 122 приватні фірми.

Однак, за інформацією ЗМІ, масштаби та динаміка приватних вантажних перевезень визначається діяльністю 17 великих операторів. За даними експертів, найбільшим з таких власників рухомого складу в Україні є ТОВ

“Лемтранс”, що входить до складу СКМ Р. Ахметова. Також значною кількістю вагонів володіють компанії “Інтерпайп”, металургійні підприємства “Індустріальний союз Донбасу” (С. Тарута і В. Гайдук) та групи “Фінанси і кредит” (К. Жеваго). Дрібні оператори поступово зникають із цієї сфери.

Водночас Укрзалізниця, виконуючи важливі соціально-економічні функції загальнодержавного значення, не може у своїй роботі орієнтуватися лише на критерії максимізації прибутку. Зокрема це стосується перевезень великих контингентів пасажирів за відносно невисокими тарифами. У результаті протягом 1997–2006 рр. збитковість пасажирських перевезень збільшилася в 3,5 раза і досягла у 2006 р. 3,3 млрд грн. Це є наслідком низьких пасажирських тарифів, які регулюються органами державної та місцевої влади, та наявністю пільг на проїзд для 25 категорій громадян. Через відсутність механізму компенсації цих збитків рівень їх відшкодування у 2006 р. становив лише 2,8 % від їх загального обсягу. Причому з того часу ситуація в цьому сегменті залізничного транспорту, по суті, не змінилась.

Наприклад, збитки залізниць України від приміського сполучення за дев'ять місяців 2008 р. становили 1,37 млрд грн. Експлуатаційні витрати становили 1,6 млрд грн. У середньому за добу перевезення пасажирів у приміському сполученні обходилися залізницями в 5,8 млн грн, що на 22,6 % більше, ніж у 2007 р. Загалом за останні п'ять років збитки від приміських пасажирських перевезень зросли з 698,5 млн грн у 2003 р. до 1,3 млрд грн у 2007 р. Витрати на перевезення одного платного пасажирів на середню відстань (46 км) становлять 23,1 грн, а середня вартість проїзду для пасажирів – близько 3 грн. Отже, на перевезення одного пасажирів приміських поїздів залізниці витрачають близько 20 грн.

За дев'ять місяців 2008 р. залізницями України надано послуг з перевезення пасажирів пільгових категорій на суму 267,7 млн грн, з яких отримано компенсації лише 90,2 млн грн, або 33,7 % від суми, на яку надані послуги. Загалом залізниці недоотримали 177,5 млн грн.

Також гострою проблемою для залізниць залишається велика кількість безбілетних пасажирів у приміських поїздах. З метою ліквідації безбілетного проїзду та для збільшення доходності залізницями України запроваджуються турнікетні системи. Як свідчить досвід, завдяки таким заходам виручка зростає в 3–7 разів. Термін окупності турнікетів становить 2–3 роки залежно від пасажиропотоку.

Фахівці-залізничники наголошують на невідповідності рівня тарифів на пасажирські перевезення вартості наданих послуг. Відсоток покриття загальних витрат доходами від пасажирських перевезень коливається в межах від 52 до 56 %, а найбільш збитковими є приміські пасажирські перевезення, покриття витрат доходами щодо яких не перевищує 19 %.

Законом України “Про залізничний транспорт” передбачено фінансування з Державного бюджету програм розвитку та оновлення пасажирського рухомого

складу, проте за останні роки кошти залізничному транспорту не виділялись. Однак уперше лише в проекті Державного бюджету України на 2007 р. передбачено 80 млн грн на здешевлення кредитів на придбання пасажирських вагонів через державне лізингове підприємство.

Поряд із цим саме Укрзалізниця, а не приватні перевізники, витрачає кошти на розвиток залізничної інфраструктури України, забезпечуючи таким чином матеріальну основу залізничного сполучення в Україні як такого. Утім, починаючи з 1992 р., щорічні потреби в інвестиціях задовольнялися лише на 25–30 %, внаслідок чого знос основних виробничих засобів зріс з 38 до 78 % (активної частини – 84,4 %), що створює реальну загрозу втрати технологічної стійкості галузі, наголошують менеджери залізничного транспорту та науковці. Водночас в Україні тарифи на вантажні перевезення в середньому у 2 рази нижчі, ніж у країнах СНД і у 3–4 рази нижчі, ніж у країнах Європи. А темпи зростання вартості продукції, що споживається вітчизняним залізничним транспортом, у 1,5–2 рази перевищують темпи підвищення тарифів *(Корнієнко В. В., Козак В. В., Легенький Г. М., Лашко А. Д., Пішійко О. М., Бараш Ю. С. Особливості структурної реформи залізничного транспорту України // Залізничний транспорт України. – 2007. – № 5. – С. 3–9).*

Таким чином Укрзалізниця, по суті, виконує функції донора вітчизняної економіки та соціальної сфери. Водночас фактична висока прибутковість вантажних залізничних перевезень стимулює приплив у цю сферу приватного бізнесу. Тому, згідно з деякими ще “докризовими” прогнозами, опублікованими в пресі, у 2015 р. половина від загального парку вантажних вагонів в Україні належатиме приватним фірмам, що тягтиме за собою загострення проблеми конкуренції на залізниці. Утім, экс-голова Укрзалізниці В. Гладких вважає, що держава не повинна допустити, щоб частка приватного рухомого складу в структурі парку вантажних вагонів не має перевищувати 25–30 %, бо інакше держава не зможе заробляти на найбільш вигідних видах вантажних перевезень – транспортуванні металопродукції та руди. Водночас керівник експортної групи консорціуму “Менеджмент Консалтинг Груп” Д. Подтуркін вважає, що для економічно ефективного та стабільного функціонування системи залізничних вантажних перевезень у країні частка використання приватних вагонів може доходити до 50 %. Крім того, він наголошує, що держава не в змозі нести весь фінансовий тягар із закупівлі та оновлення парку вантажних залізничних вагонів країни.

Однак з таким твердженням навряд чи можна погодитись. Статистичні дані показують, і на цьому наголошувалося вище, що Укрзалізниця фактично виконує функції донора української економіки, за що вона й розплачується погіршенням стану свого рухомого складу, включаючи парк вантажних вагонів. А основу вітчизняної економіки, як відомо, становить приватний бізнес. При цьому, за інформацією вітчизняної преси, власникам приватних вагонів Укрзалізниця надає скидки до тарифів на перевезення вантажів у розмірі

36–50 %, тоді як за кордоном подібні скидки не перевищують 15 % (*Київській телеграфъ. – 2008. – № 32*).

За таких обставин розмови про фінансову неспроможність держави у сфері залізничного транспорту видаються не просто некоректними, а більше нагадують лобіювання інтересів приватних підприємців. Адже поновлення парку вантажних вагонів могло би бути кардинальним чином вирішене завдяки зміні нинішньої тарифної політики Укрзалізниці і відмові її від функцій донора української економіки. Тому треба більше робити акценти на необхідність удосконалення механізму господарювання залізничного транспорту України, ніж формувати “міф” про фінансову неспроможність держави з оновлення парку вантажних залізничних вагонів. Загалом нинішній механізм функціонування залізничного транспорту багато в чому сприяє тінізації цієї сфери вітчизняної економіки. Недарма залізнична галузь України періодично потерпає від скандалів, що виплескуються на шпальта ЗМІ.

Оглядачі звертають увагу на те, що в липні 2004 р. Кабінет Міністрів підвищив тарифи на перевезення вантажів на 15–96 %. При цьому Укрзалізницею приватних операторів було розділено на три категорії залежно від обсягів вантажних перевезень. У результаті більшість операторів опинилась у тарифній третій категорії, внаслідок чого термін окупності вантажних вагонів у них збільшився до 16 років. У вигаши від такого нововведення виявилась обмежена кількість великих операторів. На початку 2005 р. Укрзалізниця, на вимогу Антимонопольного комітету, скасувала свої рішення, а Кабінет Міністрів України в травні 2005 р. встановив єдині тарифні скидки на залізничні перевезення приватними вагонами в розмірі 20–30 %, розподіл операторів за категоріями було ліквідовано.

Тоді прес-служба Міністерства транспорту й зв’язку повідомила, що збитки держави від запровадження диференційованих скидок сстановили 100 млн грн, й ці кошти в основному отримали комерційні структури (“Укртранслізінг”, “Лемтранс”, “Трансфорвадинг” та ін.), що перебували у сфері впливу колишнього прем’єр-міністра В. Януковича й родини покійного міністра транспорту Г. Кирпи. Навесні 2007 р. тодішній міністр транспорту й зв’язку М. Рудьковський встановив для приватного рухомого складу нові, причому значні, пільги. З 5 червня 2007 р. тарифні скидки на перевезення у власних напіввагонах, наприклад, залізородної сировини збільшилися з 36 до 51 %, а металопрокату – з 18 до 33 %. І хоча із січня 2008 р. нове керівництво Мінтрансзв’язку знову зменшило величину скидок до тарифів на перевезення вантажів власними вагонами, вони залишилися цілком достатніми, щоб стимулювати великі промислові підприємства до формування власного парку вантажних вагонів, зазначають оглядачі ЗМІ (*Київській телеграфъ. – 2008. – № 32*).

Утім схоже, що сфера залізничного транспорту в Україні все ще залишається полем для змагання конкуруючих політичних сил та пов’язаних з

ними бізнес-груп. Саме в такому контексті оглядачі деяких ЗМІ оцінювали влітку 2008 р. заяву голови Комітету Верховної Ради з питань транспорту та зв'язку В. Козака про лобіювання Державною адміністрацією залізничного транспорту України інтересів окремих комерційних структур. Ішлося зокрема про відносини Укрзалізниці та ЗАТ “Інтертранс”.

Заради об'єктивності треба зазначити, що В. Козак є народним депутатом від опозиційної нинішньому уряду Партії регіонів. У попередньому уряді В. Януковича він обіймав посаду генерального директора Державної адміністрації залізничного транспорту України Укрзалізниці. А до того очолював ТОВ “Лемтранс”, що займається вантажними перевезеннями на залізниці й входить до складу “Систем Капітал Менеджмент” Р. Ахметова.

В. Козак заявив, що завдяки допомозі Укрзалізниці та ЗАТ “Інтертранс” припадає обслуговування близько половини всіх транспортних перевезень України. При цьому, за його словами, якщо у I півріччі 2007 р. приріст таких перевезень становив 30 %, то у I півріччі 2008 р. – лише 6 %. А обсяги транзиту вугілля й руди, за оцінками голови Комітету Верховної Ради з питань транспорту та зв'язку, зменшилися на 20 %. Не виконувалися договірні зобов'язання з попередньої оплати транзитних перевезень, в окремі дні заборгованість із таких перевезень сягала 150–200 млн грн (*Олигарх.net* (<http://oligarh.net>). – 2008. – 18.07).

Водночас оглядач “Олигарх.net” зазначає, що порушення та скандали навколо взаємовідносин Укрзалізниці з приватними структурами мають регулярний характер і відбуваються за різного персонального складу керівництва Укрзалізниці та Міністерства транспорту та зв'язку. У ЗМІ, наприклад, згадують про невтішні висновки перевірок результатів діяльності Укрзалізниці, коли її очолював В. Козак, з боку Голов КРУ.

А кілька місяців тому в мережі Інтернет з'явилося повідомлення, що начальник Головного управління кадрової та соціальної політики Укрзалізниці М. Головацький є директором ТОВ “Первая грузовая компания в Украине”. Ця структура, у свою чергу, є дочірним підприємством російського ОАО “Первая грузовая компания”, що виконує функцію оператора рухомого складу ОАО “Российские железные дороги” й володіє парком близько 200 тис. вантажних вагонів, що, по суті, перевищує аналогічні виробничі потужності Укрзалізниці.

Згадана вище “усталеність” неоднозначних відносин Укрзалізниці з приватними комерційними структурами та іншими суб'єктами є, насамперед, результатом недосконалої законодавчої та нормативно-правової бази, що регулює роботу залізничного транспорту в Україні.

Загалом законодавча неврегульованість держави та приватного бізнесу у сфері залізничного транспорту, зростання фізичної зношеності та морального старіння основних засобів й далеко не кращі фінансово-економічні результати діяльності Укрзалізниці свідчать про нагальну необхідність реформування системи залізничного транспорту України.

З цією метою було підготовлено і 22 грудня 2006 р. схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України № 651-р Концепцію Державної програми реформування транспорту України. Передбачалось, що Мінтрансв'язку разом з іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади здійснять розробку й подадуть на розгляд Кабінету Міністрів проект Державної програми реформування залізничного транспорту.

З того часу зазначену Державну програму поки не оприлюднено (очевидно через її відсутність). Однак на офіційному сайті Укрзалізниці представлено Концепцію Державної програми, а деякі її ключеві положення висвітлювались у фаховому виданні “Залізничний транспорт України”. Причому з метою реалізації принципів умов реформування залізничного транспорту, визначених Концепцією Державної програми передбачалось:

- “забезпечення функціонування і розвитку залізничного транспорту загального користування як єдиного виробничо-технологічного комплексу шляхом створення вертикально-інтегрованої структури управління у формі Державної акціонерної компанії “Українські залізниці” (далі – Компанія);

- закріплення 100 % акцій Компанії у державній власності та заборона їх відчуження;

- адаптація системи управління до ринкових умов господарювання шляхом розмежування функції державного урегулювання і господарського управління, організаційного і фінансового розподілу монопольних та конкурентних видів діяльності;

- збереження в системі керування магістральним залізничним транспортом інтеграції керування інфраструктурою і перевезеннями;

- врахування принципів європейської транспортної політики в галузі залізничного транспорту;

- поетапність проведення реформ, можливість коригування дій на основі проміжних результатів, мінімізація ризиків при прийнятті незворотних рішень;

- збереження та недопустимість зменшення рівня соціального захисту працівників залізничного транспорту загального користування та пенсіонерів”.

Цілком очевидно, що при підготовці зазначеної Концепції було враховано досвід реформування та розвитку залізничного транспорту в континентальній Європі, Великій Британії, США, Росії та Казахстані. У статті групи посадовців уряду В. Януковича та вчених у професійному журналі “Залізничний транспорт України” наприкінці 2007 р. зазначалося, що нині “в Європі існує три види моделей реформування залізничного транспорту, як прийняті серед країн-кандидатів у члени ЄС.

Модель розділення (інституційне розділення операторів інфраструктури і підприємств, що здійснюють залізничні перевезення). Піонером такої моделі є Швеція. Кожну сферу діяльності там здійснює самостійна юридична особа з відокремленим балансом, звітністю і відповідальністю за результати діяльності.

Інтеграційна модель. Сфери діяльності (крім керування інфраструктурою та надання перевізних послуг) незалежності одна від одної з позиції управління і мають окремі рахунки та окремий баланс. Але відповідні організаційні структури не є самостійними юридичними особами. Інтегроване підприємство в цьому випадку є єдиною юридичною особою.

Холдингова модель (трансформація в холдинг) є результатом поєднання двох перших моделей. У цьому випадку юридично незалежні суб'єкти діяльності мають свободу дій, але їхні стратегії визначаються організаційною структурою управління холдингу.

Після вивчення досліду європейських країн Укрзалізниця запропонувала впровадити в Україні інтеграційну модель керування залізничним транспортом, яка дасть змогу реалізувати такі основні положення:

- розмежування господарських функцій та функцій державного управління та регулювання;
- поділ основних і неосновних видів діяльності;
- перехід від монопольного стану до конкурентного;
- формування організаційної структури управління залізничним транспортом за основними видами діяльності;
- формування майнового комплексу компанії;
- збереження єдності інфраструктури з процесом перевезення у сфері вантажних перевезень. Для забезпечення недискримінаційного доступу до інфраструктури користувачів та розвитку конкуренції здійснюється державне регулювання та контроль.

У процесі реформування було намічено здійснювати поступовий перехід від переважно функціонально-територіального принципу організації діяльності залізничного транспорту України до функціонального принципу з класифікацією за такими основними видами діяльності:

- вантажні перевезення;
- утримання та експлуатація інфраструктури;
- надання послуг локомотивні тяги (у пасажирському та вантажному русі);
- пасажирські перевезення;
- пасажирські перевезення в приміському та регіональному сполученнях;
- ремонт рухомого складу;
- будівництво об'єктів інфраструктури;
- науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи;
- утримання соціальної сфери;
- інші види діяльності.

При переході до нової моделі організації передбачається внутрішня трансформація галузі шляхом створення вертикально інтегрованої структури управління у формі Державної акціонерної компанії “Українські залізниці” (**Корнієнко В. В., Козак В. В., Легенький Г. М., Лашко А. В., Пішійко О. М., Бараш Ю. С. Особливості структурної реформи залізничного транспорту**

України // Залізничний транспорт України. – 2007. – № 5. – С. 3–9). Загалом ця модель схожа на існуючу нині в Німеччині форму організації залізничного транспорту цієї країни.

Реформування залізничного транспорту України планувалося здійснювати в три етапи – відповідно протягом 2007–2008 рр. та 2011–2015 рр. Зокрема, на першому етапі (2007–2008 рр.) планувалося сформувати законодавчу та нормативно-правову базу, необхідну для реформування галузі, та створити Державну акціонерну компанію “Українські залізниці” із внесенням “до її статутного фонду: майна Укрзалізниці, залізниць, підприємства, установ та організації залізничного транспорту, що належать до сфери її управління; 100 % акцій відкритих акціонерних товариств, повноваження з управління якими здійснює Укрзалізниця: акцій, часток та паїв, що належать державі у статутному фонді господарських товариств, утворених за участю підприємств залізничної галузі”.

На цьому етапі передбачалось здійснити “перехід до нової організаційної структури управління з реорганізацією залізниць та інших підприємств, що потребують централізованого управління у філії компанії, інших – у її дочірні підприємства”.

Однак перелічені вище заходи виконані не були. Зі зміною уряду, а відповідно – й керівництва Міністерства транспорту та зв’язку змінилися й погляди на шляхи реформування залізничного транспорту.

Так, у червні 2008 р. Мінтрансзв’язку оприлюднив проект Державної програми реформування залізничного транспорту на 2008–2015 рр. Реформу галузі передбачалося провести в три етапи. На першому етапі (2008–2010 рр.) пропонувалася реорганізація (злиття) Укрзалізниці, залізниць і підприємств та створення на їхній основі транспортної компанії – державного підприємства “Українські залізниці” як єдиного суб’єкта господарювання зі статусом національного перевізника”. А вже на другому етапі (2011–2012 рр.) – реорганізація цього державного підприємства у корпоративну структуру шляхом утворення дочірніх підрозділів, що здійснюватимуть окремі види комерційної діяльності на залізничному транспорті за видами економічної діяльності.

Як бачимо, з початку другого етапу реформи проект Державної програми, запропонований Мінтрансзв’язку під керівництвом Й. Вінського, по суті, мало чим відрізнявся від раніше представлені концепції. Специфіка проекту Державної програми реформування залізничного транспорту на 2008–2015 рр. (далі – проект Й. Вінського) полягала саме у створенні державного підприємства, як основи для подальшого формування корпоративної структури на залізничному транспорті України.

За великим рахунком така новація посилює роль Міністерства транспорту та зв’язку й послаблює позиції менеджменту Укрзалізниці в процесі реформування залізничного транспорту України. А саме боротьба за контроль

над визначенням подальшої долі тих чи інших активів “Укрзалізниці” в процесі її реформування була, як зазначається у деяких виданнях, основою нещодавнього конфлікту між керівництвом Міністерства транспорту і зв’язку і керівництвом Укрзалізниці (*Коментарі*. – 2008. – № 22. – С. 9; № 23. – С. 11). Показово, що ідея створення Державного підприємства “Українські залізниці” була розкритикована головою профспілки залізничників і транспортних будівельників В. Ткачовим. Критика ця, правда, була вельми декларативною й не містила вагомих аргументів.

Утім, поряд із двома зазначеними вище проектами реформи залізничного транспорту України, з цього приводу з’явилися й інші ідеї, що були оприлюднені у фаховій пресі. При цьому наголошувалося, що “цілком слушний висновок стосовно того, що корпоративна модель, яка здатна забезпечити органічне поєднання централізованого управління галуззю з ринковим механізмом господарювання, що відповідає принципам, визначеним Законом України “Про управління об’єктами державної власності”, якою може виявитись єдина юридична особа – державна акціонерна компанія Укрзалізниця.

Разом з тим законодавством України розроблено досить чітку процедуру створення і подальшого функціонування державних холдингових компаній, якій практично адекватно відповідає існуюча структура Укрзалізниці. Створення на базі Укрзалізниці державного холдингу дасть змогу оптимальним чином досягти мети Концепції реформування залізничного транспорту, а саме: збереження державної власності на залізничний транспорт, поєднання централізованого управління з ринковими механізмами господарювання, гармонізації правового статусу структури залізничного транспорту з європейським законодавством, підвищення ефективності діяльності та інвестиційної привабливості галузі.

Перетворення Укрзалізниці (як органу управління) на державну холдингову компанію, а підприємств, що входять в її систему, на корпоративні підприємства, тобто господарські товариства, холдинговим корпоративним пакетом акцій (часток, паїв) якого володіє, користується та розпоряджається холдингова компанія, якій можна передати всі 100 % акцій таких корпоративних підприємств, дасть змогу досягти оптимальної структури управління, поєднання засад господарської самостійності, у тому числі самостійної відповідальності за власними зобов’язаннями, з керованістю з боку холдингу, який забезпечуватиме дотримання інтересів держави.

Для забезпечення функцій державного регулювання, які нині виконує Державна адміністрація залізничного транспорту, необхідно передати Мінтрансзв’язку України, при якому має бути створений департамент залізничного транспорту.

Для забезпечення функції управління господарською діяльністю відповідно до Закону України “Про холдингові компанії в Україні” від 15.03.2006 р.

пропонується створити державну холдингову компанію (ДХК) “Українські залізниці” у формі відкритого акціонерного товариства, 100 % акцій якого мають належати державі. До складу ДХК “Українські залізниці” слід ввести регіональні підприємства зі статусом юридичної особи.

На базі існуючих залізниць та дирекцій залізничних перевезень пропонується створити підприємства за регіональним принципом зі статусом юридичної особи, з урахуванням районів тяжіння, обсягів перевезень, стиків експлуатаційної діяльності, специфіки регіону.

Доцільно створити близько 14–15 підприємств, відповідно до економічних районів: Центральний, Східний, Західний, Південний, Поліський, Подільський, Карпатський, Чорноморський, Придніпровський, Кримський, Донецький, Північно-Донецький та ін.

Реорганізація економіки країни вимагає делегування деяких регуляторних функцій з центру до регіональних структур, які реалізуватимуть національну транспортну політику.

Тому системою державного регулювання діяльності залізничного транспорту має враховуватися регіональний рівень, а через взаємодію залізниці з регіоном – реалізовуватися регулююча функція *(Ейтуніс Г. Д. Державне регулювання та стратегічний менеджмент на залізничному транспорті України в умовах ринкової економіки // Залізничний транспорт України. – 2008. – № 2. – С. 28–31).*

Якщо виходити з інтересів українського суспільства і держави, то всі три перелічені вище підходи до реформування вітчизняного залізничного транспорту мають сильні сторони. Тому доцільно було б розглянути питання про інтеграцію цих позитивних моментів. Зокрема, реалізація запропонованого в Концепції Державної програми на 2007–2015 рр. функціонального підходу до формування нової структури залізничного транспорту України краще пристосована для впровадження технологічних новацій та підвищення конкурентоспроможної залізничної галузі в цілому.

Холдингова структура може виявитися гнучкішою в управлінні залізничним господарством, особливо враховуючи притаманну йому територіальну специфіку функціонування та розвитку. Правда, поділ залізничного господарства України на 14–15 територіальних підприємств видається надмірним. Адже за нинішньої структури Укрзалізниці, що об’єднує Одеську, Південну, Львівську, Придніпровську, Донецьку й Південно-Західну залізниці, активи цих підприємств коливаються в межах 8,3–16,0 млрд грн. Такі потужні структури здатні ефективно функціонувати на ринку залізничних перевезень.

Водночас саме необхідність контролю за реорганізацією цих та інших багатомільярдних активів залізничного господарства обумовлює доцільність створення на базі Укрзалізниці державного підприємства. Вибір же найкращих

варіантів реформи відтепер здійснюватиметься за участю нового керівництва Укрзалізниці й, мабуть, за політичного контролю Блоку Литвина.

Кардинальні зміни не лише в плани реформування системи вітчизняного залізничного транспорту, а й у весь процес поточного функціонування та розвитку Укрзалізниці вносить економічна криза, що розгортається в Україні та інших державах. Правда, треба зазначити, що до кінця серпня 2008 р. ситуація на вітчизняному залізничному транспорті була цілком благополучною. Тому й результати роботи Укрзалізниці за I–III квартали 2008 р. виявились кращими, ніж за аналогічний період попереднього року.

Так, доходи Укрзалізниці за січень – вересень 2008 р. становлять 30,3 млрд грн, що на 39,4 % вище, ніж витрати (на 31,2 %) й собівартість реалізованої продукції / послуг (на 33,7 %). Чистий прибуток Укрзалізниці у цей період сягнув 1,6 млрд грн, тоді як у січні – вересні 2007 р. чистий збиток від роботи Укрзалізниці становив 129 млн грн.

На 41 %, або майже на 2,4 млрд грн проти січня – вересня 2007 р. зросли й платежі Укрзалізниці до державного та місцевих бюджетів й цільових фондів, сягнувши 8241 млн грн. Станом на 1 жовтня 2008 р. порівняно з ситуацією на 1 січня 2008 р. сума дебіторської заборгованості зменшилася на 9,1 %, хоча й на 5,8 % зросла сума кредиторської заборгованості. Значно більшими були й витрати на оновлення основних засобів залізничного транспорту.

У цілому, як свідчить наведена статистика, у 2008 р. Укрзалізниця працювала значно ефективніше, ніж у 2007 р.

Однак вже у вересні 2008 р. з'явилися тривожні ознаки наближення економічної кризи. Так, експлуатаційний вантажообіг у вересні 2008 р. скоротився порівняно з аналогічним періодом 2007 р. на 2,8 %, і на 6 % порівняно з попереднім місяцем, у жовтні – на 14,1 % і 5,8 % відповідно. Але вже в листопаді почався обвал. Порівняно з листопадом 2007 р. скорочення становило 31,5 %, а з попереднім місяцем – 27,8 %. А такий важливий показник, що характеризує експертні й внутрішні перевезення, як добове відвантаження, з початку осені скоротився з 1,2 до 0,8 млн т. Таке різке падіння пояснює номенклатура перевезення вантажів. Так, за підсумками ще благополучних дев'яти місяців 2008 р., у структурі відправлення вантажів основні обсяги припадали на вугілля – 24,4 %, цемент і будматеріали – 18,3 %, руду – 19 %, чорні метали – 9,6 %.

Утім, скорочення обсягів виробництва у вітчизняних гірничо-металургійному та будівельному комплексах, хімічній промисловості, включаючи виробництво мінеральних добрив, негативно позначиться на діяльності Укрзалізниці. Адже саме продукція цих сфер української економіки за результатами січня – жовтня 2008 р., коли вітчизняний товаровиробник вже відчував вплив економічної кризи, формувала понад 75 % відправлень вантажів українського виробництва. Й інші за номенклатурою вантажі, як, наприклад, зерно й продукти його перемолу, нафтопродукти тощо не зможуть

компенсувати зменшення обсягів відправлень вантажів з боку перелічених вище основних галузей – клієнтів Укрзалізниці.

“Поки не досягла критичного рівня ситуація із транзитними перевезеннями. Так, у листопаді 2008 р. порівняно з жовтнем транзитний вантажообіг скоротився на 5,1 %, а інші перевезення на 29,1 %. Частка транзиту у вантажообігу зросла з 24 % у вересні до 33 % у листопаді. Проте у складній ситуації опинилась Львівська залізниця, на яку до кризи на транзит припадало 82 % вантажообігу. Обсяги перевезень до Польщі, Словаччини, Угорщини і Румунії скоротилися в 3,1 млн т у листопаді минулого року до 2 млн т – у цьому, здебільшого за рахунок зниження вантажопотоку до Польщі на 0,53 млн т (– 45,6 %)” (*Коментарі. – 2008. – № 47. – С. 12*).

Визначальною стане й ситуація в Росії та Казахстані із транзитними перевезеннями, на думку оглядача тижневика “Коментарі” (*Коментарі. – 2008. – № 42. – С. 28–29*), які забезпечують основний обсяг транзитних вантажів для залізниць України: транзит становить чверть усього вантажообігу Укрзалізниці. І просто створенням привабливих умов для транзиту зберегти цей вантажопотік не можна. Тут від української влади залежить небагато, адже спад обсягів перевезень у Росії призведе до вивільнення портових потужностей у портах Чорноморсько-Азовського регіону, а саме дефіцит портових потужностей у тому самому Новоросійську в останні роки забезпечував стабільний транзитний вантажопотік для залізниць і портів України”.

“У 2009 р., згідно з опублікованими у ЗМІ прогнозами, спад обсягів перевезень Укрзалізниці у найкращому випадку становитиме 25–30 %. При збереженні існуючого рівня тарифів, монополія недоодержить 8–9 млрд грн. Загалом доходи у 2009 р. можна прогнозувати на рівні 28–29 млрд грн. Для порівняння, у фінплані цього року передбачено 37,1 млрд грн доходів. Малоімовірно, що Мінтрансв’язку вдасться з 1 січня затвердити новий збірник тарифів на вантажоперевезення, з підвищенням вартості перевезень приблизно на 40 % (у цьому випадку вдалося б зберегти обсяг доходів на рівні 2008 р.). Але, по-перше, проти цього виступить гірничо-металургійне лобі. А по-друге, таке істотне підвищення тарифів призведе до збільшення неплатежів. Тому основним джерелом зменшення дефіциту коштів стане скорочення інвестиційних програм. За рахунок цього можна заощадити 5–6 млрд грн. Зокрема, доведеться скоротити закупівлі рухомого складу, зосередившись насамперед на підтримці дорожнього господарства” – вважають деякі аналітики.

Правда, саме на придбання рухомого складу Укрзалізниці надано кредити Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄІБ) відповідно на 125 млн дол. США та 175 млн євро. За словами міністра транспорту й зв’язку Й. Вінського, на якого посилається “Инвестгазета”, що опублікувала це повідомлення, відсоткова ставка за кредитами – нижче європейської, а кредити

надаються на десять років і без державних гарантій. Перший транш очікується вже у січні 2009 р.

На думку Прем'єр-міністра Ю. Тимошенко, ці кредити дадуть змогу провести закупівлю вантажних залізничних вагонів вітчизняного виробництва, що, у свою чергу, сприятиме зростанню внутрішнього українського ринку металопродукції. На думку ж деяких експертів, скорочення обсягів промислового виробництва та зниження цін виробників сприятимуть здешевленню вантажних вагонів, що, у свою чергу, дасть змогу придбати Укрзалізниці їх більшу кількість. Поряд з цим скорочення обсягів залізничних перевезень через економічну кризу може сприяти тому, що в Україні протягом 2009 р., а можливо, й дещо довше не буде дефіциту вантажних залізничних вагонів, який мав місце в останні роки.

Що ж стосується пасажирських перевезень, то більшість експертів схиляється до думки, що економічна криза радикально не змінить величину пасажиропотоків. По-перше, залізниці є найдешевшим засобом пасажирських перевезень порівняно з автомобільним й авіаційним транспортом. По-друге, через життєві обставини населення навряд чи відмовиться від більшості поїздок. Адже туристичні поїздки становлять лише невелику частку від загальної кількості поїздок населення.

Водночас оглядачі ЗМІ висловлюють думку, що Укрзалізниця, саме через кризу, й у 2009 р. залишатиметься фактичним донором вітчизняної економіки завдяки збереженню порівняно невисоких тарифів на залізничні вантажні перевезення. Ще зовсім недавно поліпшити фінансове становище Укрзалізниці Мінтрансв'язку розраховував за рахунок “введення з 1 січня 2009 р. нового Збірника вантажних тарифів з підвищенням вартості перевезення приблизно на 40 %. Це, звичайно, допомогло б залізницям пережити спад обсягів перевезень. Але сам збірник має багато недоробок. До того ж спочатку його прийняття було сумнівним через протидію гірничо-металургійного лобі”, – зазначали оглядачі. Але на початку грудня 2008 р. прес-служба відомства повідомила, що “з огляду на підписання меморандуму про взаєморозуміння між Кабміном і підприємствами гірничо-металургійного й хімічного комплексу Збірник буде прийнято “як базовий документ зі збереженням діючого рівня тарифів”.

Поки ж, крім скорочення витрат на персонал, Укрзалізниці доводиться вишукувати внутрішні резерви. Хоч якось зменшити втрати планується за рахунок збільшення перевезень нафти й нафтопродуктів, енергетичних вугілля і зерна”.

Що ж стосується пасажирських перевезень, то протягом 2009 р. їх планується поступово збільшити на 25 %.

Утім, “за рахунок внутрішніх резервів – оптимізації фонду оплати праці, адміністративних затрат, скорочення капітальних інвестицій на відновлення рухомого складу, енергозбереження, скорочення матеріальних затрат через падіння обсягів перевезень, монополія може заощадити близько 10 млрд грн

(бюджет 2008 р. – 35 млрд грн. – Ред.). Якщо прогнозувати падіння обсягів перевезень навіть на 50 % і пропорційне їм зменшення доходів, дефіцит бюджету становитиме близько 8 млрд грн”, – зазначає кореспондент тижневика *(Коментарі. – 2008. – № 47. – С. 12)*.

Однак економічна криза не лише перекреслила надії на поліпшення фінансових показників та можливостей розвитку Укрзалізниці у першій половині 2009 р., а, схоже, стала на заваді планів з реформування цієї структури. Непрямим чином про це свідчить відсутність обговорення в ЗМІ останнім часом питань реформування Укрзалізниці. Адже поки відсутня необхідна для цього законодавча та нормативно-правова база. Та й сам процес реформ вимагає певних фінансових ресурсів, яких під час кризи гостро бракуватиме. До того ж процес реформ пов’язаний із певними ризиками фінансового та організаційного характеру, які в умовах кризи доцільно мінімізувати. Тому можна припустити, що реальне реформування Укрзалізниці розпочнеться не раніше, як на початку 2010 р., а можливо, й пізніше, оскільки нинішня економічна криза може внести свої суттєві корективи в раніше складені плани *(Матеріал підготовлено з використанням таких джерел інформації: Дзеркало тижня. – 2008. – № 47; Залізничний транспорт України. – 2007. – № 4–6; 2008. – № 2, 2/4; Інвестгазета. – 2008. – № 45, 48; Київській телеграфъ. – 2008. – № 19, 30, 32; Коментарі. – 2008. – № 22, 23, 41, 42, 44, 47, 48; Контракти. – 2008. – № 51–52; Експерт Україна. – 2008. – № 40, 45, 50; <http://www.daily.com.ua>; <http://for.ua>; <http://www.korrespondent.net>; <http://www.mintrans.gov.ua>; <http://www.news.finance.ua>; <http://oligarh.net>; <http://www.uz.gov.ua>; <http://www.Zavtra.com.ua>; <http://www.ukrstat.gov.ua>; <http://www.ZIK.com.ua>).*

Партійна позиція

О. Козуля, наук. співроб.

Українська республіканська партія “Собор” на фоні її можливих союзників

У грудні минулого року відбувся XVII звітно-виборний з’їзд Української республіканської партії (УРП) “Собор”. На зібранні були присутні почесні гості – київський міський голова, лідер Християнсько-ліберальної партії України Л. Черновецький, народний депутат України А. Яценюк, перший заступник голови Української народної партії (УНП) І. Заєць.

Голова УРП “Собор” А. Матвієнко у своїй звітній доповіді підбив підсумки діяльності партії за два роки.

Лідер партії наголосив, що результатом виборів 2007 р. було зменшення присутності у Верховній Раді проукраїнських сил, натомість посилили своє представництво БЮТ і Партія регіонів (ПР) – “політичні сили, які є однаковими

за своєю сутністю. Їх мета – не утвердження українського національного інтересу, а необмежена влада, задоволення своєї амбіції майбутнім президентством”. Ідеться не про майбутнє України, а про майбутнє панування в цій державі. Саме цим, зазначив А. Матвієнко, пояснюється вся риторика останніх виступів і Ю. Тимошенко, і В. Януковича з його погрозою через сто днів “підпалити” Україну.

Доповідач не знімає відповідальності і з Президента В. Ющенка, який завжди послідовно декларує українські стратегічні пріоритети, робить чимало для утвердження історичної правди так необхідної для зміцнення української державності. “Але обрана ним і здійснювана його Секретаріатом політична тактика була чи не найгіршою з усіх можливих, і зробила сьогодні стратегічні цілі держави (демократія, громадянське суспільство, євроатлантична інтеграція, ефективна ринкова економіка) як ніколи далекими від реалізації, а шанси на переобрання самого Президента на другий термін – сумнівними...”

Глибинною причиною багатьох негараздів в Україні А. Матвієнко вважає недосконалу конституційну конструкцію “вимушено створену в буремні дні кінця 2004 р.”. Вона не лише призвела до існування в країні кількох центрів влади, у відносинах яких апріорі закладено парадигму протистояння. Значно гірше те, підкреслив доповідач, що політреформа фактично сформувала безвідповідальність усіх інститутів влади перед народом і їх безпорадність. “Те, що відбулося у Верховній Раді – повернення до формування коаліції “Наша Україна” – БЮТ – Блок Литвина, обрання Литвина спікером – не є вирішенням політичної кризи в Україні. Добре те, що по часі цілковитої невизначеності маємо хоч якусь короткострокову конструкцію й у парламенті з’явився спікер. Але не плачимо ілюзій. Утікаючи від дочасних виборів під прикриттям кризової ситуації, ми фактично повернулися до конфігурації, яка кризу і спровокувала”, – переконаний А. Матвієнко. І все ж на цьому етапі, вважає він, потрібно зберегти всі інститути влади і змусити їх працювати.

У доповіді було запропоновано рецепти виходу з кризи. Насамперед В. Ющенку необхідно проявити характер та гарантувати, що за нинішніх умов він не оголошуватиме дострокових виборів, вийти з клінчу міжособистісного протистояння. Необхідно, оцінивши тривожну ситуацію кризи, проголосити не абстрактні завдання, а конкретний план заходів з подолання кризи та недопущення катастрофи, погодити його зі своєю фракцією та міністрами від НУ – НС. Цей план необхідно публічно оприлюднити й, незважаючи на його непопулярність, усвідомити пріоритет подолання кризи перед переобранням на наступну президентську каденцію. Бо це – головне для України. Також необхідно докорінно змінити філософію діяльності Секретаріату, включно й із серйозними кадровими ротаціями.

План антикризових заходів необхідно, найперше, погодити і з БЮТ. Саме на цій основі необхідно творити коаліцію та урядову команду. У разі, якщо президентський план не знайде підтримки у Ю. Тимошенко (а це можливо,

враховуючи президентську стратегію керівника чинного уряду), міністри від НУ – НС повинні заявити про свою відставку. У такій ситуації фракція НУ – НС має підтримувати всі конструктивні пропозиції Кабміну, але до коаліції не входить. Ю Тимошенко повинна тоді самостійно показати свою здатність відповідального урядування.

Нині головною є навіть не проблема виходу з кризи, підкреслив лідер УРП “Собор”. На його думку, стратегічно важливим питанням є формування моделі післякризового розвитку української економіки, а саме: геостратегічне визначення місця України. У результаті тектонічного зсуву у світових подіях, що відбувся протягом останнього десятиліття ХХ ст., Україна в геоекономічному просторі постала між двома антагоністичними системами: євроатлантичною і євроазійською. “Маємо зрозуміти, що довго під геополітичним протягом не всидиш – нас може знову і надовго зв’язати на схід”, – зауважив доповідач.

Торкаючись справ внутрішньопартійних, А. Матвієнко запевнив делегатів з’їзду і гостей у відданості ідеї творення потужної партії національно-демократичного спрямування. Нагадав, що УРП “Собор” створила і опікується функціонуванням ряду відомих та впливових громадських організацій: ВГО “Український Молодіжний Собор”, Федерація спортивного туризму України, Благодійний фонд “Україна – Інкогніта”, “Інститут відкритої політики”. Були названі прізвища відомих однопартійців: С. Комісаренка – одного з майбутніх претендентів на посаду Президента НАН України, М. Стріху – заступника міністра освіти і науки, М. Яковину – заступника міністра культури і туризму, А. Ткачука – заступника міністра регіонального розвитку, С. Романюка – першого заступника міністра економіки, А. Пахлю – голову державної служби туризму і курортів та багатьох інших.

Доповідь містить ряд завдань, “щоб мати серйозний вплив на загальнодержавні процеси”. Перше завдання – це консолідація. Центральна рада партії повинна шукати партнерів, шляхи до співпраці та об’єднання. Завдання друге – це омолодження партійних кадрів. Завдання третє – це модернізація. “Мусимо визнати, – зазначив А. Матвієнко, – ми як партія надто довго намагалися йти в майбутнє “в чоботях 1990 року”. Звідси – наше тяжіння до задалегідь визначених схем. Звідси – той час, який ми цілком непродуктивно втратили торік на творення “Української правиці” (де лише ми думали про Україну, а наші партнери натомість – про кількість парламентських мандатів)... Ми повинні бути сучасними й ідеологічно, й практично. Маючи незмінну міцну національно-демократичну ідеологічну базу, ми повинні апелювати сьогодні до паростків середнього класу, малого й середнього бізнесу, молоді, які очікують на прагматичну силу”.

В обговоренні доповіді взяли участь С. Комісаренко, А. Ткачук, В. Єрмаков, О. Мечева, Н. Возаловська, Є. Ясінський, Р. Стефанчук та інші делегати.

Шляхом таємного голосування було проведено вибори голови партії. А. Матвієнко отримав абсолютну підтримку делегатів і був переобраний на нову дворічну каденцію. Першим заступником голови партії було обрано М. Яковину. Заступниками було обрано також М. Стріху, А. Ткачука, М. Довбенка та П. Тарасюка. Головою КРК було переобрано М. Табака, раду колегії і надалі очолюватиме доктор економічних наук М. Довбенко.

З'їзд ухвалив політичну резолюцію, а також спеціальні заяви про ситуацію в сфері мовної політики, міжконфесійних відносин та національної безпеки, які оприлюднені. У політичній резолюції, зокрема, зазначається, що з'їзд підтверджує намір УРП “Собор” “далі послідовно йти дорогою єднання й доручає новообраній Центральній раді та голові партії продовжити переговори з політичними партіями, які поділяють прагнення до реалізації завдання забезпечення єдності й консолідації українського суспільства на основі демократичних, національних, європейських цінностей”.

Лідер Християнсько-ліберальної партії Л. Черновецький з трибуни заявив, що поділяє ідеї УРП “Собор” і підкреслив, що об'єднавшись, “ці дві конструктивні сили могли б скласти конкуренцію політичній силі Ю. Тимошенко”. Він розповів історію знайомства з А. Матвієнком: “Пригадую випадок, який мене вразив до глибини душі. Коли Анатолій Сергійович по мобільному телефону дзвонив Леоніду Кучмі. Ніхто не насмівся би сказати Леоніду Даниловичу про те, що Прем'єр-міністр України Павло Лазаренко разом з Юлією Тимошенко удвох обікрали всю країну. А вони дійсно її обікрали до нитки. Монополізували поставки всіх енергоресурсів в Україні. Анатолій Сергійович тоді сказав Кучмі: “Або я, або Лазаренко”. Я думав, що наступного дня його просто не буде, що КДБ його “змете”. Але вийшло навпаки – він вийшов переможцем. І я ним пишаюсь. І ви ним пишаєтесь, і весь народ ним пишається. Він виграв неймовірну війну за правду”, – підкреслив Л. Черновецький.

Екс-спікер парламенту до візиту на з'їзд УРП “Собор” бував на подібних заходах тільки один раз – на з'їзді партії НСНУ у жовтні 2006 р. А той факт, що А. Яценюк виступив з трибуни, можна вважати прецедентом, відзначають журналісти.

“Ви партія номер один в Україні (УРП “Собор” в реєстрі партій на сайті Мін'юсту йде під номером один, вона зареєстрована 5 листопада 1990 р.). У вас найбільший політичний та історичний досвід у партійному будівництві”, – розпочав виступ А. Яценюк. Але, за його словами, принципи побудови УРП “Собор” та ідеологія, яку сповідує партія, не знайшли широкого розповсюдження в Україні. Він також розкритикував блоки партій, які представлені в парламенті. “Вони більше блоки харизматичних лідерів, ніж політичні партії”, – сказав екс-спікер. На його думку, в Україні слід змінити як виборче законодавство, так і політичну систему. Не повертатися до

мажоритарної виборчої системи, партійні списки повинні бути відкритими і т. ін.

Наприкінці свого виступу А. Яценюк розповів про свої плани у сфері партійного будівництва: “Я полум’яний прихильник ліберальної ідеї і національно-демократичних цінностей. Я почав процес формування нової партії і сподіваюся, що в процесі нашого співробітництва ми обов’язково будемо ділитися досвідом”.

Чутки про те, що тріо відомих політиків може ініціювати об’єднання в єдину партію уже на з’їзді УРП “Собор”, не підтвердилися. Ще на початку зібрання А. Матвієнко відразу заявив, що навіть про формати співробітництва мова йти не буде. “Була взаємна зацікавленість, і до політиків також. Сьогодні буде розмова, яка нікого ні до чого не зобов’язує”, – розставив крапки лідер УРП “Собор”.

На запитання журналістів, чи хотіли б об’єднатися, Л. Черновецький відповів: “Я б із задоволенням. Тому, що це гарні політики: Арсеній Яценюк не рядовий депутат, він гарний чоловік”.

У середовищі журналістів ідуть розмови, що Л. Черновецький і А. Яценюк, якого пов’язують із партією “Демократичний фронт”, незалежно один від одного ведуть сьогодні перемовини з А. Матвієнком про об’єднання своїх політичних сил. “Партійне керівництво розглядає два варіанти, – повідомило джерело в УРП “Собор”. – У випадку союзу з Черновецьким, який націлювався на вибори до Верховної Ради, партії обіцяно фінансування і всі мандати у місцевих радах, які її пощастить одержати. Яценюк же, із своїм “Демократичним фронтом”, поки перебуває на стадії створення команди, тому про щось конкретне мова не йде”. Хоча, за словами відомого політолога К. Бондаренка, у А. Матвієнка завжди були політичні симпатії до А. Яценюка.

Більшість обласних партійних організацій УРП “Собор” уже визначилися зі своїми симпатіями.

Так, у кримській республіканській і закарпатській обласній організаціях УРП “Собор” вважають, що найбільш імовірний союз з очолюваною Л. Черновецьким Християнсько-ліберальною партією. “Якщо пропозиція київського мера ще актуальна, то вона забезпечила б нам добрий результат”, – сказав голова закарпатської парторганізації Є. Ясинський. “Співробітництво з Черновецьким у моїй організації підтримує більшість, у тому числі представники кримського бізнесу, – відзначив керівник кримської організації “Собор” В. Єрмаков. – Скажу більше, ідею об’єднання з київським мером підтримали практично всі члени політради партії”. При цьому обидва представники “Собора” заявили, що “добре було б об’єднатися одночасно і з Яценюком, і з Черновецьким”.

Протилежна думка в обласних організаціях УРП “Собор” Західної України. “Ми пов’язуємо надії на створення партії нового типу з Арсенієм Петровичем”, – заявив голова тернопільської облорганізації партії В. Долинний. “Після того

як Леонід Черновецький на телеканалі “Інтер” заявив, що “націоналізм і фашизм – два чоботи пара”, у нас всі висловлюються проти київського мера”, – наголосила голова івано-франківської парторганізації О. Мечева.

Експерти переконані, що об’єднання всіх трьох політичних сил в одну неможливе, оскільки їх роз’єднують різні ідеологічні погляди. Особливо це стосується космополіта Л. Черновецького і націонал-демократа А. Матвієнка. Щодо А. Яценюка, то він тяжіє до лібералізму. “Якщо Матвієнко, Черновецький і Яценюк об’єднуються в один блок, то це об’єднання буде одразу помножено на нуль”, – заявив колишній член УРП “Собор”, нині безпартійний народний депутат О. Бондар (НУ – НС). – Згідно із заявами самого А. Яценюка про те, що він створює зовсім нову політичну силу, присутність у ній Матвієнка і Черновецького виключено”. “Арсеній Яценюк може домовитись з Леонідом Черновецьким наодинці, але аж ніяк не публічно, – вважає директор Центру політичних досліджень “Пента” В. Фесенко. – Що стосується Черновецького, то в нього зараз зіркова хвороба: він вважає, що може досягнути в політиці будь-яких успіхів самостійно”.

В націоналістичних і національно-демократичних колах ідею такого троїстого союзу сприймають скептично (*Матеріал підготовлено на основі аналізу публікацій таких видань: Кореспондент* (<http://correspondent.net/ukraine/politics/676425/print>), *Хрещатик* (<http://www.kreschatic.kiev.ua/ru/3439/news/1229436210.html>), *ПІК* (<http://pik.org.ua/news/2008/12/14227184.htm>), *Українська правда* (15.12.2008 10:29 www.ПРАВДА.com.ua), *УРП “Собор”* (<http://urpsobor.org.ua/154.html>).

Коментарі спеціалістів на звернення громадян *

Пенсійне законодавство

Норми, методика та порядок нарахування пенсії

Чи зараховується робота на посаді масажиста до спеціального стажу, що дає право на призначення пенсії за вислугу років?

Пенсії за вислугу років працівникам охорони здоров’я призначаються відповідно до п. “є” ст. 55 Закону України “Про пенсійне забезпечення” при наявності спеціального стажу роботи 25 років за Переліком, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 04.11.1993 р. № 909 зі змінами і доповненням.

Вищевказаним Переліком передбачено, що лікарі та середній медичний персонал (незалежно від найменування посад), які працюють, зокрема, у санаторно-курортних закладах, мають право на пенсію за вислугу років.

Посада масажиста не належить до посад середнього медичного персоналу, що визначаються відповідно до Номенклатури спеціальностей середніх медичних працівників, затвердженої наказом Міністерства охорони здоров'я України від 23.10.1991 р. № 146 (зі змінами).

Зважаючи на вищевикладене, робота на посаді масажиста не зараховується до спеціального стажу, що дає право на призначення пенсії за вислугу років.

Пенсійний фонд України

* * *

Як розраховується розмір страхового внеску до Пенсійного фонду, який зобов'язана сплатити фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності, яка працювала у 2005 р. за спрощеною системою оподаткування, з метою отримання довідки про відсутність заборгованості?

Відносини, що виникають між суб'єктами системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, регулюються виключно Законом України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”. Виключно цим Законом визначаються платники страхових внесків, порядок їх нарахування та сплати.

Відповідно до ч. 2 ст. 15 п. 8 Прикінцевих положень Закону, фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які обрали особливий спосіб оподаткування своїх доходів (фіксований, єдиний податок), визначені платниками страхових внесків у фіксованому розмірі.

Ст. 45 Закону України “Про Державний бюджет України на 2005 рік” (у редакції Закону України від 13.12.2004 р. № 2285-IV) для фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, які обрали спрощену систему оподаткування, фіксований розмір страхового внеску до Пенсійного фонду України був встановлений на рівні мінімального страхового внеску.

Таким чином, фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які в I кварталі 2005 р. працювали за спрощеною системою оподаткування зобов'язані сплатити до Пенсійного фонду фіксований розмір страхового внеску, розрахований як різниця між встановленою ставкою внеску (83,84) та частиною єдиного або фіксованого податків, яка згідно з Указом Президента України “Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів підприємницької діяльності” та Закону України “Про внесення змін до Декрету Кабінету Міністрів України “Про прибутковий податок з громадян” становить 42 та 10 % відповідно.

Враховуючи вищезазначене, фізична особа – підприємець зобов'язана сплатити різницю між встановленою сумою мінімального страхового внеску (83,84) та частиною єдиного (42 %) або фіксованого (10 %) податку, яка не

надійшла до бюджету фонду у зв'язку з неперерозподілом Державним казначейством України сум згаданих податків, але відповідно до Закону України “Про вирішення питання щодо заборгованості суб’єктів господарської діяльності, які застосовують особливі умови оподаткування, обліку та звітності, у зв’язку з неперерозподілом Державним казначейством України частини податків до Пенсійного фонду України, Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонду соціального страхування на випадок безробіття протягом 2004 р. – I кварталу 2005 р.” не вважається заборгованістю та не підлягає стягненню в примусовому порядку.

Відповідно до Порядку узяття на облік та зняття з обліку в органах Пенсійного фонду України юридичних осіб та фізичних осіб як платників страхових внесків, який затверджений постановою правління Пенсійного фонду України 10.10.2006 р. № 14-4 та зареєстрований у Міністерстві юстиції України 02.11.2006 р. за № 1184/13058, у разі отримання від державного реєстратора повідомлення про внесення до Єдиного державного реєстру запису про рішення фізичної особи – підприємця щодо припинення нею підприємницької діяльності, зазначені особи, які не мають найманих працівників, подають до органу Пенсійного фонду України розрахунок сум страхових внесків за період роботи у звітному році та копію акта перевірки органу державної податкової інспекції і здійснюють розрахунки з Пенсійним фондом України.

Після проведення остаточного розрахунку орган Пенсійного фонду України надає фізичній особі – підприємцю або уповноваженій нею особі довідку про відсутність заборгованості.

Пенсійний фонд України

Правила утримання жилих будинків та прибудинкових територій

Який порядок приєднання до комунальних водопровідно-каналізаційних мереж та перепланування приміщень у жилих будинках?

Взаємовідносини між виробничими управліннями водопровідно-каналізаційного господарства (далі Водоканалом) і абонентами міських, районних, селищних водопроводів і каналізацій на території України визначаються “Правилами користування системами комунального водопостачання та водовідведення в містах і селищах України” (далі – Правила), затвердженими наказом Держжитлокомунгоспу України від 01.07.1994 р. № 65, зареєстрованими Мін’юстом України від 22.07.1994 р. за № 165/374.

Порядок приєднання абонентів до комунальних водопровідно-каналізаційних мереж визначено в розділах 2, 14, 15, 16 зазначених Правил.

Відповідно до п. 17 “Порядку надання архітектурно-планувального завдання та технічних умов щодо інженерного забезпечення об’єкта архітектури і визначення розміру плати за їх видачу”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.12.1999 р. № 2328, технічні умови – це комплекс умов та вимог до інженерного забезпечення об’єкта архітектури, які мають відповідати його розрахунковим параметрам, у тому числі водопостачання, каналізації, відведення зливових вод, а також особливим умовам.

Переобладнання й перепланування жилих будинків, жилих і нежилих у жилих будинках приміщень згідно з пп. 1.4.1, 1.4.4, 1.4.5 “Правил утримання жилих будинків та прибудинкових територій”, затверджених наказом Держжитлокомунгоспу України від 17.05.2005 р. № 76, дозволяється робити після одержання дозволу виконавчого комітету місцевої Ради народних депутатів відповідно до законодавства.

Переобладнання й перепланування приміщень у будинках, що призводять до порушення тривкості або руйнації несучих конструкцій будинку, погіршення цілісності й зовнішнього вигляду фасадів, порушення вимог протипожежної безпеки та засобів протипожежного захисту, не допускається.

Для одержання дозволу на переобладнання або перепланування жилих будинків, жилих і нежилих у жилих будинках приміщень їх власник або уповноважена ним особа, наймач (орендар) приміщення за згодою його власника подають до органу місцевого самоврядування заяву про надання дозволу на переобладнання або перепланування та, у разі необхідності, можуть подаватися такі документи:

- копія свідоцтва на право власності або договору найму (оренди) приміщення;
- копія поверхових планів, завірених в установленому порядку;
- проект переобладнання або перепланування жилих будинків, жилих і нежилих у жилих будинках приміщень, погоджений в установленому порядку;
- згода власників, співвласників (наймачів) або уповноважених ними осіб на переобладнання та перепланування приміщень, що перебувають у їх спільній власності.

**Міністерство з питань
житлово-комунального господарства України**

Нормативні акти про користування житлово-комунальними послугами

Як визначаються витрати на технічне обслуговування внутрішньобудинкових систем тепло-, водопостачання, водовідведення і зливної каналізації?

П. 13 постанови КМУ від 12.07.2005 р. № 560 “Про затвердження Порядку формування тарифів на послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій і типового договору про надання послуг з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій” передбачено, що витрати на технічне обслуговування внутрішньобудинкових систем тепло-, водопостачання, водовідведення (від зовнішньої стіни будинку до внутрішньої стіни квартири) і зливної каналізації визначаються відповідно до укладених договорів між власником (балансоутримувачем) будинку або його уповноваженою особою та організацією, яка здійснює експлуатацію внутрішньобудинкових систем. До цих витрат також включаються витрати на ліквідацію аварій на внутрішньоквартирних мережах (від зовнішньої стіни квартири до санітарно-технічного обладнання).

Зазначені витрати включаються до складу тарифу за утримання будинків і споруд та прибудинкових територій. Заміна сантехнічного обладнання в квартирі не входить до складу згаданих витрат та тарифу.

Відповідно до постанови КМУ від 24.01.2006 р. № 45, якою затверджено “Правила користування приміщеннями житлових будинків”, власник та наймач (орендар) квартири зобов’язаний проводити за власні кошти ремонт квартири, згідно з договором найму (оренди).

Якщо у будинку приватизовані всі квартири, то відповідно до п. 7 ст. 10 Закону України “Про приватизацію державного житлового фонду” колишні власники багатоквартирних будинків (виконавчі комітети місцевих рад, місцеві державні адміністрації в містах Київ та Севастополь, підприємства, організації, установи, у повному господарському віданні або оперативному управлінні яких вони перебували) зобов’язані брати участь у роботах з ремонту, потреба в якому виникла після приватизації квартир. При цьому колишній власник будинку фінансує тільки перший після приватизації ремонт будинку в розмірах, визначених з урахуванням характеристики будинку та його конструктивних елементів і терміну його експлуатації.

**Міністерство з питань
житлово-комунального господарства України**

* * *

Як регулюється питання технічного обслуговування, поточного ремонту будинків і прибудинкових територій та формування тарифів на надання цих послуг?

Технічне обслуговування та поточний ремонт будинків і споруд та прибудинкових територій проводяться виконавцем послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій і фінансуються за рахунок плати

за цю послугу, розмір якої визначається за тарифами, розрахованими відповідно до Порядку формування тарифів на послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.07.2005 р. № 560) і затвердженими органами місцевого самоврядування.

На виконання положень Закону України “Про житлово-комунальні послуги” наказом Держжитлокомунгоспу від 10.08.2004 р. № 150 затверджений Примірний перелік послуг з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій та послуг з ремонту приміщень, будинків, споруд. Згідно з п. 1.2.13.6. фарбування будинкового газопроводу належить до переліку послуг з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій. Їх фінансування проводиться за рахунок плати за послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій.

Відповідно до Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, повноваження щодо управління об’єктами житлово-комунального господарства, які перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, забезпечення їх утримання та ефективної експлуатації, необхідного рівня і якості послуг населенню покладено на органи місцевого самоврядування. Зважаючи на викладене, для вирішення питання якісного проведення ремонтних робіт, що спрямовані на вирішення порушених у зверненні питань, необхідно звертатися до відповідного підрозділу органу місцевого самоврядування. Спірні питання між споживачем та виконавцем послуг у разі недосягнення домовленостей між сторонами вирішуються в судовому порядку.

Ст. 66 Житлового кодексу Української РСР встановлено, що плата за користування житлом (квартирна плата) обчислюється, виходячи із загальної площі квартири (одноквартирного будинку). Відповідно до п. 2 ст. 10 Закону України “Про приватизацію державного житлового фонду”, власники приватизованого житла в багатоквартирних будинках (до них належать і власники квартир у кооперативних будинках та викуплених квартир) є співвласниками всіх допоміжних приміщень будинку та його технічного обладнання і повинні сплачувати свою частку витрат у загальних витратах на утримання будинку (житла) та прибудинкової території пропорційно до займаної площі.

Виходячи з вищенаведеного, плату за утримання житла зобов’язані сплачувати як квартиронаймачі, так і власники викуплених та приватизованих квартир. Ці витрати не залежать від того, чи проживає особа у квартирі (власник або наймач), чи ні.

Це витрати на утримання будинку та прибудинкової території. Перелік послуг, що можуть бути складовими тарифу (за рішенням органу місцевого самоврядування), наведено у додатку до “Порядку формування тарифів на послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.07.2005 р. № 560.

У будь-якому випадку оплата цих та інших житлово-комунальних послуг повинна здійснюватися з моменту отримання права власності на квартиру (за умови відсутності приладів обліку споживання електроенергії, води) або з моменту вселення у квартиру на підставі ордера (у випадку, коли квартира є комунальною власністю).

Іншого чинним законодавством не передбачено.

**Міністерство з питань
житлово-комунального господарства України**

Правові відносини у сфері постачання та користування електричною енергією

Як визначається обсяг та вартість електричної енергії, не облікованої внаслідок порушення споживачами правил користування електричною енергією, зокрема самовільного підключення до мережі?

Відповідно до ст. 1 Закону України „Про метрологію та метрологічну діяльність” (далі – Закон), засіб вимірювальної техніки – технічний засіб, який застосовується під час вимірювань і має нормовані метрологічні характеристики.

Ч. 1 та 2 ст. 11 Закону передбачено, що засоби вимірювальної техніки можуть застосовуватися, якщо вони відповідають вимогам щодо точності, встановленої для цих засобів, у певних умовах їх експлуатації. Засоби вимірювальної техніки, на які поширюється державний метрологічний нагляд, дозволяється застосовувати, випускати з виробництва, ремонту та у продаж і видавати напрокат лише за умови, якщо вони пройшли перевірку або державну метрологічну атестацію.

Положеннями Методики визначення обсягу та вартості електричної енергії, не облікованої внаслідок порушення споживачами правил користування електричною енергією, затвердженої постановою НКРЕ від 04.05. 2006 р. № 562 передбачено, що, в окремих випадках, величина розрахункового добового обсягу споживання електричної енергії через проводи (кабелі), якими здійснене самовільне підключення ($W_{\text{доб.с.п.}}$ /кВт год/), розраховується за формулою $W_{\text{доб.с.п.}} = P_{\text{с.п.}} \cdot t_{\text{вик.с.п.}}$, де $P_{\text{с.п.}}$ – потужність самовільного підключення (кВт), що визначається за такими формулами.

– у разі підключення до однієї фази: $P_{\text{с.п.}} = I \cdot U_{\text{ном.фаз.}} \cdot \cos\phi$.

– у разі підключення до трьох фаз: $P_{\text{с.п.}} = 3 \cdot I \cdot U_{\text{ном.фаз.}} \cdot \cos\phi$.

Де I – сила струму, визначена, виходячи з найменшої поперечної площі перерізу проводів (кабелів), що використані в схемі самовільного підключення до мережі, виміряної з дотриманням вимог законодавства у сфері метрології, та

допустимого тривалого струму, який може ними протікати (згідно з гл. 1.3 Правил улаштування електроустановок (далі – ПУЕ).

Тобто, площа перерізу проводів (кабелів), що використані в схемі самовільного підключення, має визначатися, виходячи з діаметрів зазначених проводів, вимірних засобами вимірювальної техніки, які пройшли перевірку або державну метрологічну атестацію.

Додатково повідомляємо, що усі проводи, що застосовують на території України, стандартизовані. Так, згідно з п. 1.3.11 ПУЕ, мінімальний переріз струмопровідної жили алюмінієвих проводів з резиноюю і полівінілхлоридною ізоляцією, для якого нормується допустимий тривалий струм – 2 мм².

Міністерство палива та електроенергетики України

Правове регулювання у сфері надання ритуальних послуг

Як регулюється питання стосовно копання могили на кладовищі власними силами?

Під час надання ритуальних послуг виконавці таких послуг мають дотримуватися вимог державних стандартів, інших норм і правил, встановлених законодавством, відповідно до укладеного договору-замовлення.

Так, копання могили на кладовищі, як одна з ритуальних послуг, пов'язаних з організацією поховання померлих, здійснюється відповідно до вимог Державних санітарних правил та норм “Гігієнічні вимоги щодо облаштування і утримання кладовищ у населених пунктах України” ДСанПіН 2.2.2.028-99 та Порядку утримання кладовищ та інших місць поховань, затвердженого наказом Держжитлокомунгоспу від 19.11.2003 р. №193 та зареєстрованого в Мін’юсті від 08.09.2004 р. за № 1113/9712.

Крім того, при наданні послуги з копання могили на кладовищі виконавець послуги гарантує збереження могил та намогильних споруд, інших елементів благоустрою могил, що розміщені поруч з новими похованнями, та відшкодовує матеріальні збитки у разі їх пошкодження, як це передбачено п. 3.2.2. Примірного договору про надання ритуальних послуг, додатку до Типового положення про ритуальну службу в Україні, затвердженого наказом Держжитлокомунгоспу України від 19.11.2003 р. №193 та зареєстрованого в Мін’юсті України від 08.09.2004 р. за №1110/9709.

Враховуючи зазначене, рішення щодо копання могили на кладовищі власними силами замовника приймається сільським головою чи ритуальною службою.

**Міністерство з питань
житлово-комунального господарства України**

* Відповіді на запитання підготовлені за матеріалами
Департаменту комунікацій влади та громадськості Кабінету Міністрів України

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Президент України В. Ющенко підписав Закон України № 681-VI “О ратифікації Рамочного соглашения между Правительством Украины и Правительством Соединенных Штатов Америки о сотрудничестве в исследовании и использовании космического пространства в мирных целях”. Соглашение было подписано 31.03.2008 г. в Киеве и ратифицировано ВР 17.12.2008 г.

Соглашение создает правовые условия для последующего сотрудничества между Украиной и Соединенными Штатами Америки в сфере исследования и использования космического пространства в мирных целях в сферах взаимного интереса (космические науки, исследования солнечной системы, мониторинг и наблюдение за Землей, авионавтика и другие соответствующие сферы) на основании равенства и взаимной выгоды.

Рамочное соглашение определяет исполнительные и финансовые договоренности, вопрос интеллектуальной собственности, пошлины, сборов и налогов, въезда и выезда персонала, вопрос регистрации космических объектов, консультаций и решения споров при осуществлении сотрудничества и т. п. (*FINANCE.UA (<http://news.finance.ua>). – 2008. – 27.12).*

* * *

Научно-информационный центр евроатлантического сотрудничества открыт в Одессе на базе Южноукраинского государственного педагогического университета при поддержке Министерства иностранных дел Украины, Национального центра по вопросам евроатлантической интеграции и Посольства Литвы в Украине.

По словам директора Института трансформации общества О. Соскина, важнейшими направлениями деятельности центра будет распространение

достоверной информации о Североатлантическом альянсе, проведение молодежных дискуссий и организация круглых столов для обсуждения студентами вузов, учеными, журналистами, представителями партий, общественных организаций и местных властей актуальных вопросов, связанных с проблемами безопасности и евроинтеграционными процессами.

В Украине уже создано 12 таких центров, а Одесский научно-информационный центр евроатлантического сотрудничества, в свою очередь, создаст свои филиалы во всех районах Одесской области (*Главред (glavred.info)*. – 2008. – 18.12).

* * *

У Луцьку, у бібліотеці Волинського національного університету ім. Лесі Українки, відбулося урочисте відкриття Інституту Республіки Польща. Участь у презентації цього закладу взяли голови облдержадміністрації М. Романюк та облради А. Грицюк, Надзвичайний і Повноважний посол України у Польщі О. Моцик та Генеральний консул Республіки Польща у Луцьку Т. Янік, ректор ВНУ І. Коцан.

Інститут Польщі функціонуватиме на базі факультету міжнародних відносин ВНУ. Метою створення такої установи є об'єднання дослідників, науковців задля всебічного вивчення Польщі й українсько-польських відносин, популяризації наукових досліджень, налагодження й оптимізації існуючих контактів із освітніми, науково-дослідними і культурно-просвітницькими установами обох країн (*На Волині створено Інститут Республіки Польща // Сільські вісті (www.silskivisti.kiev.ua)*. – 2008. – 26.12).

Космічна галузь

Дано офіційний старт виконанню загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України до 2012 року.

Намічені завдання охоплюють сферу науки, техніки, технології, економіки, екології, оборони, безпеки тощо.

Е. Кузнєцов заступник генерального директора Національного космічного агентства:

Виконання програми сприяє розв'язанню таких невідкладних проблем розвитку космічної діяльності, як збереження наукового і виробничого потенціалу галузі, її реформування в нових умовах та ефективне використання в інтересах національної економіки, безпеки й оборони держави, формування внутрішнього ринку космічних послуг та водночас – вихід на міжнародний ринок з власною продукцією і послугами, перш за все – з космічними ракетними комплексами та космічними апаратами.

Четверта космічна програма значно відрізняється від попередніх: її характерною рисою є інноваційне спрямування – з використанням в повному обсязі всіх наявних інтелектуальних, науково-технічних і виробничих можливостей.

На початку ХХІ ст. відбулося переосмислення підходів до космічної діяльності. Наслідками цього стали динамічні зміни в національних космічних програмах, суттєві структурні перетворення в цій індустрії, розширення кола причетних держав і значні новації в міжнародній співпраці. Принциповими ознаками подібних суттєвих змін є такі чинники, як комерціалізація космічної діяльності, розширення робіт у сферах дистанційного зондування Землі (ДЗЗ), космічних навігацій та телекомунікаційних засобів, впровадження нових технічних і системних рішень, подальша мініатюризація бортової апаратури космічних апаратів, ширше використання мікросупутників та в перспективі – ще менших наносупутників.

До космічних держав Україна належить не лише за своїм потенціалом у цій галузі, а й за рівнем спроможності практично реалізовувати сучасні проекти в цій сфері. Після відмови незалежної України від ядерної зброї (що відбулося, як відомо, на початку 1990-х) сучасні космічні технології є одним з небагатьох факторів, які визначають стратегічне місце України у світі та наявність у неї засобів стримування.

Саме тому нині для України актуальною є розробка якісно нової моделі космічної діяльності відповідно до теперішніх умов та національних інтересів, що має посприяти втіленню в життя взаємопов'язаних інноваційних рішень, реалізації цільових проектів та узгодженню різноманітних питань, які виникають при цьому. Перелічене є ключовим у розроблюваній нині в Україні стратегії космічної діяльності не лише на найближче десятиліття, а й на період до 2030 року.

Четвертою програмою передбачено здійснення різноманітних космічних досліджень, у яких братимуть участь учені, фахівці в системі НКАУ, Національної академії наук, вищої школи, а також науково-дослідних установ інших відомств.

Одним з таких наукових проектів є «Іоносат», орієнтований на проектування космічної системи моніторингу природних і техногенних катастроф та здійснення комплексних досліджень сонячно-земних і сейсмоіоносферних зв'язків та їхнього впливу на біологічні й технологічні процеси, що відбуваються на нашій планеті. Заплановано розробити наукову програму експериментів за проектом «Іоносат», створити конструкторську документацію на цю космічну систему та її складові, виготовити необхідну апаратуру (та випробувати її), а також наземне обладнання і технічні засоби, призначені для обробки отримуваних даних, і, нарешті – підготувати все необхідне до запусків космічного угруповання, а також його страхування, радіочастотного забезпечення тощо.

Інший науковий проект – «Іоносфера» – націлений на впровадження системи моніторингу «космічної погоди». Під час втілення цього проекту передбачено опрацювати й реалізувати на практиці методи зондування іоносфери Землі і створити фізичні моделі взаємодії між літосферою (земною корою) планети та її іоносферою.

Науковий проект «Зондування» спрямовано на дослідження глобальних та регіональних змін, що відбуваються в навколишньому природному середовищі Землі, та на розробку методів їхнього прогнозування.

Проект «Інтерферометр» орієнтовано на здійснення тісно пов'язаних між собою наземних і космічних радіоастрономічних досліджень – з використанням у них антенних комплексів євпаторійського Національного центру управління і випробувань космічних засобів НКАУ та інститутів радіофізичного профілю НАН України. Водночас запланована й участь українських учених у міжнародних дослідницьких проектах аналогічного спрямування – «Радіо-астрон» і «Міліметрон». Мета цих спостережень не лише радіолокація тих чи інших космічних об'єктів, але й дослідження з проблем астероїдної безпеки і «космічного сміття» (так називають велику кількість штучних супутників, їхніх фрагментів, що відслужили своє й досі обертаються навколо Землі).

Українські фахівці візьмуть участь й у проектуванні та виготовленні супутникового телескопа «СТЕП-Ф», призначеного для дослідження потоків електронів і протонів під час реалізації міжнародного наукового проекту «Коронас-Фотон», спрямованого на дослідження проявів сонячної активності і сонячно-земних зв'язків, тобто природних явищ у просторі між Сонцем і Землею у процесі їхньої взаємодії.

Українські фахівці будуть залучені й до розробки бортової оптики і приладів для телескопа, котрий працюватиме в ультрафіолетовому діапазоні спектра на борту космічної астрофізичної обсерваторії, створюваної для виконання проекту «Спектр-УФ».

За новою космічною програмою України фахівці установ й організацій, підпорядкованих НКАУ та НАНУ, братимуть участь у проекті «Селена», яким передбачено створення приладів і систем для міжнародних програм «GES» і «Aurora» – для дослідження Місяця та планет Сонячної системи.

Відповідно до проекту «Сегмент» планується виконання спільної українсько-російської програми наукових і технологічних експериментів на російському сегменті Міжнародної космічної станції (МКС).

Вплив мікрогравітації (так науковці іменують те, про що у широких колах нефахівців зазвичай говорять як про невагомість) на різні біологічні об'єкти, поверхневі явища та процеси кристалізації і дифузії вчені вивчатимуть під час перспективних досліджень під назвою «Мікрогравітація» (*Фельдман В. Четвертий щабель // Демократична Україна (www.dua.com.ua). – 2008. – 19.12).*

Загальна характеристика наукової і науково-технічної діяльності

18 грудня 2008 року відбулися Загальні збори Української академії аграрних наук за темою «Сучасні завдання аграрної науки з розвитку генетики, селекції та насінництва».

Заслухавши та обговоривши доповідь академіка-секретаря Відділення рослинництва УААН академіка УААН М. Гаврилюка про сучасні завдання аграрної науки з розвитку генетики, селекції та насінництва, Загальні збори УААН зазначають, що запровадження у виробництво нових сортів та гібридів сільськогосподарських культур є одним з основних факторів інтенсифікації галузі рослинництва.

За останні роки в наукових установах України виконані фундаментальні дослідження, які дають можливість істотно підвищити теоретичний рівень селекційно-насінницької роботи. Створено ДНК-маркери комплексу генів, що визначають тип розвитку пшениці, твердозерність та м'якозерність зерна, карликовість, стійкість соняшнику до вовчка, кукурудзи – до фузаріїв, цукрового буряку – до ризоманії. Розроблено систему молекулярних маркерів генів стійкості до вірусів і бактеріального раку винограду. Дослідження з проблем генетики та імунітету посприяли вивченню генетичного контролю вірулентності збудників хвороб, складу, динаміки та спеціалізації рас патогенів, закономірності прояву та успадкування властивостей стійкості рослин до патогенів. Одержані нові донори стійкості рослин до посухи, холоду, а також донори з нейтральною реакцією на довготу дня.

Важливу роль у підвищенні науково-методичного рівня селекції відіграє Центр генетичних ресурсів України, до системи якого входить 35 наукових установ. У генетичному банку рослин Центру нараховується 131,3 тисячі зразків, які належать до 347 культур, 1253 видів рослин. Установи системи генетичних ресурсів рослин України щорічно долучають до колекції 7–8 тисяч нових вітчизняних та зарубіжних зразків генофонду, вивчають за комплексом господарсько цінних ознак 25–30 тисяч зразків, виділяють 1,0–1,5 тисячі джерел та донорів цих ознак, які передаються для використання в селекційних програмах.

У Державному реєстрі сортів рослин на 2008 рік нараховується 2190 сортів і гібридів рослин селекції Української академії аграрних наук, тобто 48,8 % від загальної кількості, або 71,2 % від кількості сортів та гібридів української селекції.

Потенціал продуктивності нових сортів, створених у наукових установах Академії, становить: озимої пшениці – 9–11 т/га, кукурудзи – 9–15 т/га, цукрових буряків – 65–75 т/га, соняшнику 4–5 т/га, картоплі – 40–55 т/га.

Однак генетика, селекція та насінництво як наукові напрями аграрної науки мають недоліки.

Дослідження з генетики характеризуються відсутністю інтенсивного пошуку нових знань, а селекційна робота в значній кількості наукових установ ведеться з використанням лише традиційних методів гібридизації і добору. Далеко не повною мірою застосовуються сучасні методи досліджень з використанням молекулярної генетики і біотехнології.

За результатами обговорення прийнята Постанова Загальних зборів Української академії аграрних наук (*Українська академія Аграрних наук* (<http://uaan.gov.ua>). – 2008. – 19.12).

* * *

24 грудня 2008 року відбулося засідання Президії УААН з питання “Наукове забезпечення виробництва якісної м’ясо-молочної продукції в сучасних умовах”.

Заслухавши і обговоривши доповідь директора Технологічного інституту молока та м’яса академіка УААН Г. Єреська та співдоповідь директора Інституту тваринництва, члена-кореспондента УААН Є. Руденка, Президія УААН дійшла висновку, що забезпечення фізіологічних норм споживання молочної та м’ясної продукції має важливе соціальне значення, а підвищення їх якості є вирішальним чинником конкурентоспроможності на внутрішньому і міжнародних ринках в умовах вступу України до СОТ.

Сучасний стан виробництва молока і м’яса характеризується недостатніми обсягами. У 2007 році в Україні вироблено у розрахунку на 1 людину 204,0 кг молочних та 36,9 кг м’ясних продуктів, при фізіологічній нормі споживання 380 кг молока і 80 кг м’яса.

Нестача якісної молочної сировини та намагання виробників одержати додатковий прибуток стали основними причинами збільшення випуску молочних продуктів низької якості за рахунок поширення виробництва комбінованих продуктів з рослинними компонентами. При цьому для вироблення молочних продуктів рослинні білки та жири часто додаються з порушенням чинних нормативних документів. Так, перевіркою фізико-хімічних показників молочної продукції, представленої у торгівельній мережі м. Києва: сметани, кефіру, біокефіру, сиру кисломолочного, молока пастеризованого, сиркових виробів, сирів твердих та плавлених, проведеною Технологічним інститутом молока та м’яса УААН упродовж 2006–2008 років встановлено невідповідність їх якості вимогам державних стандартів.

Найбільш поширеними порушеннями під час виробництва м’ясних продуктів є понаднормове внесення крохмалю (у 40 % продукції) чи інших стабілізаторів структури, застосування назви ковбас традиційного асортименту для продукції, виробленої за ТУ, а також використання м’яса механічного дообвалювання.

Останнім часом спостерігається збільшення випадків прояву пороків м’яса – PSE (світле, м’яке, ексудативне) і DFD (темне, липке, сухе), викликане

інтенсифікацією відгодівлі м'ясних свиней, яким притаманна від'ємна кореляція між показниками м'ясності і якості туш. Зокрема ознаки PSE виявлено в 40–50 % м'ясної сировини свиней порід ландрас та велика біла, дефект DFD у 70–80 % сировини від бугайців м'ясної породи. Вкрай негативним чинником низької якості молочних продуктів є недостатнє технічне регулювання виробництва молочної сировини з метою забезпечення її якості вимогам і пріоритетам молочної промисловості, відсутність налагодженого моніторингу якості і безпеки молочної сировини і молочних продуктів, а також постійне відтермінування прийняття Закону України "Про м'ясо та м'ясні продукти" та введення у дію нових державних стандартів.

Тому актуальним є створення системи моніторингу якості і безпеки молочної сировини та молочних продуктів на базі незалежних лабораторій з відповідними повноваженнями.

Подоланню кризових явищ у тваринництві, підвищенню конкурентоспроможності м'ясо-молочної продукції сприятиме реалізація Програми розвитку тваринництва на період до 2015 р., розробленої УААН спільно з Мінагрополітики України. Уточнений зміст відповідно пропозицій, висловлених на колегії Мінагрополітики України в грудні 2008 р. повинен ввійти як доповнення до Загальнодержавної програми розвитку українського села на період до 2015 р. Передбачено довести виробництво молока до 20 млн т та кардинально поліпшити його якість, м'яса у забійній вазі – до 4 млн т – тим самим забезпечити можливість споживання цих продуктів на рівні фізіологічних норм.

Питання наукового забезпечення виробництва якісної м'ясо-молочної продукції в сучасних умовах знайшли своє відображення в НТП УААН «Технології та обладнання для ефективної переробки м'ясної, молочної сировини та птиці і виробництва повноцінних продуктів харчування», головним виконавцем якої є Технологічний інститут молока та м'яса УААН (ТІММ УААН).

За період 2005–2008 рр. у рамках цієї науково-технічної програми виконувалося 58 науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, у т. ч. 37 – фундаментальних, 21 – прикладна, з яких завершено 38 завдань. У результаті виконаних досліджень розроблено та удосконалено 33 технології виробництва 105 нових найменувань продуктів. Серед них – новий спосіб виробництва твердих, розсільних і м'яких сирів із застосуванням високотемпературної обробки молочної суміші за температур 120–1300 С, що дозволяє збільшити на 6–7 % вихід готового продукту. Відповідна технологія вже впроваджена у виробництво при виготовленні нових видів продуктів – сиру твердого «Браво» та сиру розсільного «Бринза українська».

Вирішено проблему демінералізації молочної сироватки, обсяги виробництва якої, як побічного продукту виробництва сирів, зросли до понад 2,5 млн т, але через високий вміст у ній мінеральних солей, лактози та молочної

кислоти її використання було обмежене. Створено технології сироватки знесолоної, гідролізованої згущеної та сухої, а також напоїв на основі гідролізованої лактози. Це дає змогу забезпечити галузь додатковою сировиною та покращити екологію всього молочного виробництва.

Виділено й запатентовано за звітний період 22 штами мікроорганізмів, які характеризуються стійкістю до інгібуючих речовин молока, таких як антибіотики та фаги. За участю цих штамів розроблено ротаційні композиції для виготовлення сирів, ряжанки та сметани. Щороку Державним дослідним підприємством бактеріальних заквасок ТІММ УААН виробляється й реалізується близько 60 тис. порцій бактеріальних концентратів, що забезпечує виготовлення понад 42 тис. т кисломолочних виробів за рік і становить близько 20 % від загального обсягу цієї продукції.

Розроблено та атестовано “Методику виконання вимірювань масової частки немолочних жирів у маслі з комбінованою жировою фазою”, яка активно впроваджується на підприємствах України і в системі Держстандарту для оперативної перевірки якості масла та сметани.

Уперше в Україні розроблено нові технології виготовлення ковбасних виробів із застосуванням композиційних добавок з бактерицидними та антиоксидантними властивостями на основі ефірних олій та бактеріальних препаратів. Протягом останніх років вироблено понад 100 т композиційних добавок і біля 52 тис. т ковбасних виробів з їх використанням.

За останні роки завдяки активній діяльності ТІММ УААН розроблено проекти 149 ДСТУ практично на всю м’ясо-молочну продукцію, яку виробляють підприємства галузі, та 97 міжнародних стандартів (ДСТУ-ISO). Слід відмітити, що ДСТУ є розробками прямої дії і встановлюють вимоги до якості всієї продукції, яка випускається промисловістю.

Інститутом тваринництва УААН проведена робота з розробки двох технічних регламентів “Вимоги до виробництва та регулювання якості м’ясної сировини”, “Виробництво сирого молока і управління якістю та безпекою” та 11 ДСТУ.

Подальші зусилля з наукового забезпечення якості м’ясо-молочної сировини та готової продукції необхідно спрямувати на:

- розроблення ефективних технологій виробництва продукції високої якості, нових методик контролю якості тваринницької сировини, м’ясних і молочних продуктів, вдосконалення нормативно-правової бази;

- створення системи незалежного моніторингу технологічних компонентів та їх впливу на якість і безпеку сировини та харчових продуктів у відповідності з принципами НАССР;

- розроблення нормативно-законодавчої бази, що регламентує забезпечення контролю за використанням ГМО, ароматизаторів, барвників, інших домішок при виробництві м’ясних і молочних продуктів (*Українська академія Аграрних наук (<http://uaan.gov.ua>). – 2008. – 24.12).*

Енергоощадні технології

Институт технической теплофизики НАН Украины определил принцип своей работы, направленной на создание технологий применения альтернативных энергоносителей.

А. Долинский, руководитель института, академик:

В структуре института 14 научных и один производственно-исследовательский отдел. Интеллектуальный потенциал позволяет строить работу по многим направлениям одновременно. В частности, проводятся исследования процессов в теплоэнергетическом оборудовании, разрабатываем методы повышения эффективности технологий, их надежности и экологической безопасности.

Ученые ежегодно разрабатывают и внедряют от десяти до двадцати технологических новшеств. Сегодня нацелили основной интеллектуальный потенциал на решение газовой проблемы. Экономисты подсчитали, что 45 % приобретенного газа идет на производство тепла для отопления жилых и промышленных строений, обогрева больниц, школ и других объектов.

С учетом этого начали создавать программу применения альтернативных теплоносителей. Два года назад такую программу создали для Донецкой области. Депутаты облсовета ее утвердили и нашли средства на реализацию. Эта программа объединяет десятки технологий, пригодных для внедрения в данной местности. Каждая область, как известно, имеет свою специфику. В одном месте больше торфяных залежей, в другом – дров, в третьем – соломы. В угольных регионах есть терриконы. Из них можно извлекать тепло при помощи созданных у нас тепловых насосов. Кроме того, в Донбассе хватает и “недоиспользованного” угля, который тоже подходит для этой цели.

С помощью программы можно сократить на треть объем газа, используемого для производства тепла. Подсчитано, что, внедряя программу, область потратит за пять лет 700 млн грн. Но это в десятки раз меньше, чем при использовании газа. Об эффективности программы говорит и то, что за полтора года в Донецкой области уже сэкономили 17 % газа.

Кабинет Министров и Минжилкоммунхоз приняли решение создать общенациональную программу. Над ней уже работает специальная комиссия. Между прочим, в стране сегодня вырабатывается много лишней электроэнергии. Программой предусмотрено и ее более широкое использование для производства тепла. Тем самым также будет сэкономлен газ.

Еще одно интересное прикладное направление. На Хорольском комбинате детского питания в Полтавской области по тепловой технологии института начали впервые выпускать продукты для грудных малышей. Это заменитель материнского молока, в котором нуждаются до тридцати процентов

новорожденных (Долинский А. В систему обогрева – «холодное» тепло / Беседовал М. Балтянский // Рабочая газета (www.rg.kiev.ua). – 2008. – 6.12).

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Министр образования и науки И. Вакарчук выступает против подготовки педагогическими институтами непрофильных специалистов. Об этом шла речь в ходе всеукраинского совещания по вопросам подготовки и последипломного образования педагогических работников.

По словам министра, сегодня отдельные педуниверситеты взялись готовить менеджеров, экономистов, юристов – это ослабило внимание к педагогическому образованию и привело к выпуску неконкурентоспособных на рынке труда специалистов.

Минобразования проводит работу по прекращению государственного заказа по непрофильным для высшего учебного заведения направлениям.

По мнению И. Вакарчука, стандарты высшего педагогического образования нуждаются в коренном обновлении и должны быть едиными для всех вузов, готовящих педагогов (*Главред (glavred.info). – 2008. – 16.12*).

Наукові видання

Національний атлас України, виданий досконало і всебічно, на високому науковому рівні. Цей енциклопедичний гуманітарний проект – один з небагатьох, над яким працювали фахівці різних галузей знань: природничих, суспільних, економічних. У цьому велика заслуга голови редакційної колегії атласу академіка НАН України Б. Патона та керівника програми робіт академіка НАН України А. Шпака, які згуртували великий творчий колектив.

Автори виконали колосальну роботу, вивчивши й узагальнивши величезний матеріал про природно- та суспільно-географічні особливості території держави і уклавши його в більш як 850 карт.

Карті вступної частини атласу цікаві тим, що детально відображають місце України у світовому та європейському просторі, дають загальну характеристику держави та країни. Історичний блок уміщує карти, що характеризують становлення і розвиток українського народу та його держави. Надзвичайно пізнавальним є блок «Природні умови та природні ресурси». У ньому проаналізовано всі складники природного середовища України.

У блоці карт «Населення та людський розвиток» докладно розглянуто динаміку чисельності та структури, особливості розвитку міського населення, розміщення етнічних спільнот та особливості розселення в поліетнічних

регіонах. Тематично повними є також карти, що характеризують демографічний, соціально-економічний та гуманітарний розвиток в Україні.

Привертають увагу карти тематичного блоку «Економіка». Крім великого обсягу аналітичних даних, на картах відображено трансформацію економіки України та тенденції її розвитку, ресурси і стан розвитку окремих галузей – науки, фінансової системи, промисловості, сільського господарства, будівництва, транспорту, сучасних засобів зв'язку та інформатизації.

Заслуговує поваги ідея відобразити в атласі екологічний стан природного середовища України. Він стане в пригоді фахівцям різних галузей охорони довкілля.

Розробка атласу стала важливим етапом комплексних міжнаукових досліджень та школою управління великими науково-технічними проектами. У створенні карт брали участь фахівці майже півсотні наукових установ НАНУ, національних галузевих академій України, провідних університетів, міністерств тощо. У результаті спільних зусиль народився атлас, який не тільки відобразив сучасний інформаційний образ України, а й продемонстрував високий рівень готовності науки до виконання, а суспільства до сприйняття високоінтелектуальних проектів (*Трахтенберг І. Образ держави у всіх його вимірах // Дзеркало тижня. – 2008. – 6–12.12. – С. 12).*

Наука і влада

Президент України В. Ющенко своїм указом заснував Академію екологічних наук, повідомляється на офіційному сайті глави держави.

Згідно з документом, ця наукова установа повинна забезпечувати комплексний розвиток екологічної науки, проведення фундаментальних і прикладних досліджень з питань екологічної безпеки, а також, раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища.

Академія також проводитиме науково-аналітичний огляд сучасних особливостей переходу України до гармонійного розвитку, сприятиме становленню та розвитку вітчизняної екологічної наукової школи, формуванню системи підготовки високопрофесійних наукових кадрів у сфері екології.

Крім того, в обов'язки установи увійде: прогнозування перебігу науково-технічного прогресу і його впливу на навколишнє середовище, визначення пріоритетних напрямків розвитку екологічної науки для забезпечення сталого розвитку України, а також координація діяльності науково-дослідних і методичних установ, наукових підрозділів вищих навчальних закладів щодо проведення наукових екологічних досліджень.

Академія екологічних наук займатиметься і внесенням в установленому порядку пропозицій щодо вдосконалення законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Також В. Ющенко доручив Кабінету Міністрів здійснити необхідні заходи, пов'язані із створенням Академії екологічних наук України, фінансуванням і забезпеченням умов для її роботи, а також визначити перелік установ і закладів, які передаються академії (*Новинар* (<http://novynar.com.ua>). – 2008. – 19.12).

До уваги держслужбовця

Т. Добко, заввідділу ДБО
Н. Моїсеєнко, наук. співроб.

Національна безпека України

Список літератури з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (1991-2008 рр.)

1. Про основи національної безпеки України: Закон Верхов. Ради України № 964-IV від 19.06.2003 // Відомості Верхов. Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351; Офіц. вісн. України. – 2003. – № 29. – Ст. 1433; Уряд. кур'єр. – 2003. – 30 лип. (№ 139); Голос України. – 2003. – 22 лип. (№ 134).

2. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон Верхов. Ради України 183/98-ВР від 05.03.1998 // Відомості Верхов. Ради України. – 1998. – № 35. – Ст. 237; Уряд. кур'єр – 1998. – 4 квіт. (№ 64/65); Офіц. вісн. України. – 1998. – № 13. – Ст. 482; Голос України. – 1998. – 3 квіт. (№ 63).

3. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України: Постанова Верховної Ради України № 3/97-ВР від 16.01.1997 // Відомості Верхов. Ради України. – 1997. – № 10. – Ст. 85; Голос України. – 1997. – 4 лют. (№ 19); Уряд. кур'єр. – 1997. – 6 лют. (№ 21/22).

4. Про створення Служби національної безпеки України: Постанова Верховної Ради України № 1581-ХІІ від 20.09.1991 // Відомості Верхов. Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 689; Голос України. – 1991. – 29 жовт. (№ 210).

5. Про Інститут проблем національної безпеки: Указ Президента України № 1396/2003 03.12.2003 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 49. – Ст. 2556; Уряд. кур'єр. – 2003. – 17 груд. (№ 238).

6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 берез. 2008 р. “Про невідкладні заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки

України”: Указ Президента України № 377/2008 від 23.04.2008 // Офіц. вісн. Президента України. – 2008. – № 18. – Ст. 570; Уряд. кур’єр. – 2008. – 8 трав. (№ 84).

7. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України № 105/2007 від 02.12.2007 // Офіц. вісн. України. – 2007. – № 11. – Ст. 389; Уряд. кур’єр. – 2007. – 7 берез. – (№ 43).

8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 листоп. 2005 р. “Про утворення Міжвідомчої комісії Ради національної безпеки і оборони України з комплексного вирішення проблем у сфері боротьби з корупцією”: Указ Президента України № 1865/2005 від 28.12.2005 // Офіц. вісн. України. – 2005. – № 52. – Ст. 3267.

9. Про забезпечення національних інтересів і національної безпеки у сфері приватизації та концептуальні засади їх реалізації: рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 15.02.2008 // Зб. поточного законодавства, нормат. актів, арбітр. та суд. практики. – 2008. – № 11; Уряд. кур’єр. – 2008. – 20 берез.; Офіц. вісн. Президента України. – 2008. – № 7. – Ст. 350.

10. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лют. 2008 р. “Про забезпечення національних інтересів і національної безпеки у сфері приватизації та концептуальні засади їх реалізації”: Указ Президента/Рішення від 06.03.2008 р. № 200/2008 // Уряд. кур’єр. – 2008. – 20 берез.; Офіц. вісн. Президента України. – 2008. – № 7. – Ст. 350.

* * *

11. Абрамов В. І. Глобальні трансформації та воєнна безпека України / В. І. Абрамов, М. М. Шевченко // Наук. зап. Харк. ун-ту Повітр. сил. Соц. філос., психологія. – 2006. – Вип. 1. – С. 3–8.

Ж 69887

12. Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки України: матеріали наук.-практ. конф., 6 груд. 2005 р., м. Київ: щорічник / Київ. нац. ун-т внутр. справ; голова редкол.: О. М. Джужа. – К.: КНУВС, 2005. – 206 с.: іл. – (Серія “Національна і міжнародна безпека”; 1). – Бібліогр.: в кінці статей.

ВА 671893

13. Актуальні проблеми реалізації політики національної безпеки України в оборонній сфері: наук.-інформ. зб. / Нац. центр з питань євроатлант. інтеграції України; заг. ред.: В. П. Горбулін; підгот.: Ю. М. Романов. – К.: ДП “НВЦ “Євроатлантикінформ”, 2006. – 192 с. – (Серія; вип. 27). – Бібліогр.: с. 187.

ВА 680033

14. Актуальні проблеми реформування сфери безпеки і оборони України: матеріали міжнар. конф., м. Київ, 11–12 трав. 2005 р. / Верхов. Рада України, М-во оборони України, Женев. центр демократ. контролю над збройними силами, Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України; заг. ред. О. С. Бодрук. – К.: НІПМБ, 2005. – 192 с.

ВА 667589

15. Андрєєва О. М. Міжнароднополітичні проблеми інформаційної безпеки України: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / О. М. Андрєєва; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2003. – 18 с.

Розроблено пропозиції щодо концепції інформаційної безпеки, які комплексно враховують концепції національної безпеки України та стратегії усунення зовнішніх та внутрішніх загроз пріоритетним національним інтересам держави.

РА 323781

16. Андрєєва О. М. Міжнароднополітичні проблеми інформаційної безпеки України: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / О. М. Андрєєва; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2003. – 204 арк.

ДС 77635

17. Антонов В. О. Національна безпека та оборона в контексті реформування політичної системи України / В. О. Антонов // Правова держава: щорічник наук. пр. – 2005. – Вип. 16. – С. 240-248.

Ж 68385

18. Антонов В. О. Поняття та зміст національної безпеки / В. О. Антонов // Правова держава: щорічник наук. пр. – 2008. – Вип. 19. – С. 153–161.

Ж 68385

19. Антонов В. О. Система національної безпеки і оборони України / В. О. Антонов // Правова держава: щорічник наук. пр. – 2004. – Вип. 15. – С. 121–127.

Ж 68385

20. Артюшин Л. М. Теоретичні аспекти стратегії воєнної безпеки суспільства і держави: монографія / Л. М. Артюшин, Г. Ф. Костенко; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2003. – 175 с.

Розкрито історичний аспект підготовки Концепції національної безпеки та Воєнної доктрини України. Розглянуто геополітичні системи міжнародних відносин. Висвітлено стратегічний характер національних інтересів країни.

ВА 643304

21. Баланда А. Л. Соціальні детермінанти національної безпеки України: монографія / А. Л. Баланда; НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж. – К., 2008. – 414 с.

ВА 697224

22. Бантишев О. Ф. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації): монографія / О. Ф. Бантишев; Нац. акад. Служби безпеки України. – К., 2004. – 122 с.

ВА 654511

23. Барчук В. Б. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини як суб'єкт забезпечення національної безпеки України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / В. Б. Барчук; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2006. – 19 с.

РА 341706

24. Барчук В. Б. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини як суб'єкт забезпечення національної безпеки України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Барчук Валерій Борисович; Нац. акад. служби безпеки України. – К., 2006. – 204 арк.

ДС 96586

25. Безпека України – 2010 / ред. В. П. Горбулін. – К.: Громад.-політ. об-ня “Укр. форум”, 2007. – 124 с. – (Безпека України).

Табачник Д.В. /ВА881

26. Біла К. О. Особливе партнерство Україна-НАТО як проблема національної та європейської безпеки: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / Біла Катерина Олегівна; НАН України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин – К., 2002. – 16 с.

РА 321702

27. Біла К. О. Особливе партнерство Україна-НАТО як проблема національної та європейської безпеки: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / Біла Катерина Олегівна; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка – К., 2002. – 197 арк.

ДС76475

28. Бірюченко А. О. Демократичний цивільний контроль над воєнною сферою у контексті національної безпеки України: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 21.01.01 / Бірюченко Андрій Олександрович; Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки – К., 2006. – 24 с.

РА 348195

29. Бірюченко А. О. Демократичний цивільний контроль над воєнною сферою у контексті національної безпеки України: дис. ... канд. політ. наук: 21.01.01 / Бірюченко Андрій Олександрович; Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки – К., 2006. – 174 арк.

ДС 102029

30. Бодрук О. С. Системи національної та міжнародної безпеки в умовах формування нового світового порядку: 1991–2001 роки: автореф. дис. ... д-ра політ. наук: 21.01.01 / Бодрук Олег Сергійович; Нац. ін-т стратег. дослідж., Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки – К., 2003. – 24 с.

РА 324172

31. Бодрук О. С. Системи національної та міжнародної безпеки в умовах формування нового світового порядку: 1991–2001 роки: дис. ... д-ра політ. наук: 21.01.01 / Бодрук Олег Сергійович; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки – К., 2003. – 415 арк.

ДС 78994

32. Бодрук О. С. Структури воєнної безпеки: національний та міжнародний аспекти / Бодрук Олег Сергійович; Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки. – К.: НІПМБ, 2001. – 299 с.

ВА 609626

33. Бойко О. Компетенція глави держави у сфері забезпечення національної безпеки / О. Бойко // Право України. – 2003. – № 6. – С. 136–139.

Ж 27747

34. Бублик С. Г. Науково-технологічний та інноваційний розвиток як головний чинник національної безпеки України / С. Г. Бублик, Г. І. Калитич, В. Г. Лукомський // Наука та наукознавство. – 1999. – № 2. – С. 49–53.

Ж 14597

35. Буравльов Є. П. Управління техногенною безпекою України / Є. П. Буравльов, В. В. Гетьман; ред. В. П. Горбулін; Рада нац. безпеки і оборони України, Ін-т пробл. нац. безпеки. – К.: Ін-т пробл. нац. безпеки, 2006. – 236 с.: табл.

ВА 672521

36. Бурик М. М. Правові основи національної безпеки України / М. М. Бурик // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – 2005. – Вип. 29. – С. 82–88.

Ж 69395

37. Вдовенко В. М. Політика нейтралітету і позаблоковості в сучасній архітектурі європейської безпеки: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / В. М. Вдовенко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – 22 с.

РА 344172

38. Вдовенко В. М. Політика нейтралітету та позаблоковості в сучасній архітектурі європейської безпеки: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / В. М. Вдовенко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – 209 арк.

ДС 94903

39. Визначення місця і ролі національної єдності у Стратегії національної безпеки України, програмах політичних партій і передвиборчому процесі 2007 року: аналіт. матеріали / С. П. Герасимчук, А. Б. Качинський, Д. І. Остапчук, Л. М. Шипілова; Ін-т пробл. нац. безпеки Ради нац. безпеки і оборони України; заг. ред.: В. П. Горбулін. – К.: Інтертехнологія, 2008. – 64 с.

ВА 699750

40. Вітик І. Р. Національна безпека України і незалежність держави: до визначення понять / І. Р. Вітик // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – 2005. – Вип. 28. – С. 275–280.

Ж 69395

41. Глебов С. В. Становление системы безопасности и сотрудничества в Черноморском регионе и роль Украины в этом процессе (1990-е годы): дис. ... канд. полит. наук: 23.00.04 / Глебов Сергей Владимирович; Одес. нац. ун-т им. И. И. Мечникова, Ин-т соц. наук, Каф. междунар. отношений. – О., 2002. – 178 л.

ДС 75109

42. Глебов С. В. Становлення системи безпеки і співробітництва в Чорноморському регіоні та роль України у цьому процесі (1990-і роки): автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / С. В. Глебов; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2002. – 16 с.

РА 319501

43. Горбулін В. П. Системно-концептуальні засади стратегії національної безпеки України / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – К.: Євроатлантикінформ, 2007. – 592 с.: рис., табл.

ВА 690431

44. Гребініченко О. Ю. Міжнародні рейтинги України як фактор впливу на національну безпеку держави: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 21.01.01 / Гребініченко Олександр Юрійович; Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки – К., 2008. – 16 с.

РА 359598

45. Гурковський В. І. Організаційно-правові питання взаємодії органів державної влади у сфері національної інформаційної безпеки: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / В. І. Гурковський; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2004. – 20 с.

РА 328586

46. Даник Ю. Г. Національна безпека: запобігання критичним ситуаціям / Ю. Г. Даник, Ю. І. Катков, М. Ф. Пічугін; Нац. акад. оборони України, Житомир. військ. ін-т радіоелектроніки ім. С. П. Корольова. – Житомир: Рута, 2006. – 387 с.: рис., табл.

ВА 676509

47. Данільян О. Г. Національна безпека України: сутність, структура та напрямки реалізації: навч. посіб. / О. Г. Данільян, О. П. Дзьобань, М. І. Панов. – Х.: Фоліо, 2002. – 285 с.

ВА 628012

48. Дзьобань О. П. Національна безпека України: концептуальні засади та світоглядний сенс / Дзьобань Олександр Петрович. – Х.: Майдан, 2007. – 284 с.

ВА 684462

49. Дмитренко М. А. Суспільні трансформації та політичні аспекти загроз національній безпеці України / Дмитренко Микола Андрійович; Ін-т операт. діяльн. та держ. безпеки. – К.: Знання України, 2006. – 348 с.

ВА 676636

50. Доктринальні та концептуальні підходи до забезпечення воєнної безпеки держави: документи, факти, коментарі / І. В. Романов, Ф. В. Саганюк, І. В. Вещицький та ін.; Нац. н.-д. центр оборон. технологій і воєн. безпеки України. – К., 2008. – 244 с.

Висвітлено роль, місце, зміст та класифікацію національних інтересів. Наведено тексти та здійснено порівняльний аналіз доктрин, концепцій і безпекових стратегій таких країн, як Україна, Молдова, Російська Федерація, Білорусь, Казахстан, Узбекистан.

ВА 693771

51. Духов В. Є. Економічна складова в системі національної безпеки України / В. Є. Духов // Право і безпека. – 2003. – 2, № 4. – С. 202–205.

Ж 24082

52. Заблоцький В. Г. Оцінка стану національної безпеки України з використанням геоінформаційних технологій / В. Г. Заблоцький, В. О. Шкіль // НТІ. – 2000. – № 3. – С. 3–8.

Ж 16928

53. Загороднюк П. О. Екологічна безпека як важлива складова національної безпеки України / П. О. Загороднюк // Екологія довкілля та безпека життєдіяльн. – 2005. – № 4. – С. 5–12.

Ж 23889

54. Зозуля І. В. Національна безпека України як сукупний об'єкт кримінально-правового захисту / І. В. Зозуля // Право і безпека. – 2002. – № 3. – С. 37–43.

Ж 24082

55. Зозуля І. Українська нація та її безпека: новий погляд на національну безпеку України / І. Зозуля // Право України. – 2004. – № 5. – С. 141–145.

Ж 27747

56. Кальницький Е. А. Протидія політичному тероризму в контексті проблем національної безпеки України / Е. А. Кальницький, С. С. Семенов // Наук. зап. Харк. ун-ту Повітр. сил. Соц. філос., психологія. – 2006. – Вип. 1. – С. 76–81.

Ж 69887

57. Кормич Б. А. Організаційно-правові засади політики інформаційної безпеки України / Кормич Борис Анатолійович; Одес. нац. юрид. акад. – О.: Юрид. л-ра, 2003. – 471 с.

ВА 637737

58. Косевцов В. О. Національна безпека України: проблеми та шляхи реалізації пріоритетних національних інтересів / В. О. Косевцов, І. Ф. Бінько; Рада нац. безпеки і оборони України; Нац. ін-т стратег. дослідж. – К., 1996. – 54 с. – (Нац. безпека; вип. 1).

ВС 31789

59. Костенко Г. Ф. Теоретичні аспекти стратегії національної безпеки: навч. посіб. / Г. Ф. Костенко; Дип. акад. України при М-ві закордон. справ України. – К.: ЗАТ Вид. дім “ДЕМІД”, 2002. – 144 с. – (Б-ка Дип. акад. України).

ВА 636947

60. Круть П. П. Армия как субъект обеспечения национальной безопасности Украины (социально-философский анализ): дис. ... канд. филос. наук: 09.00.03 / Круть Петр Павлович; Ун-т внутр. дел. – Х., 1999. – 201 с.

ДС 60853

61. Круть П. П. Армія як суб'єкт забезпечення національної безпеки України (соціально-філософський аналіз): автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / П. П. Круть; Харк. військ. ун-т. – Х., 1999. – 19 с.

РА 304304

62. Левицька М. Б. Значення концепції національної безпеки України для вдосконалення законодавства в сфері забезпечення національної безпеки / М. Б. Левицька // Держава і право: зб. наук. пр. Юрид. та політ. науки. – К., 2000. – Вип. 6. – С. 382–389.

Ж 69395

63. Левицька М. Б. Теоретико-правові аспекти забезпечення національної безпеки органами внутрішніх справ України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / М. Б. Левицька; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2002. – 17 с.

РА 320850

64. Левицька М. Б. Теоретико-правові аспекти забезпечення національної безпеки органами внутрішніх справ України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Левицька Марина Борисівна; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2002. – 206 арк.

ДС 73977

65. Ліпкан В. Адміністративно-правова природа національної безпеки / В. Ліпкан // Право України. – 2007. – № 3. – С. 9–12.

Ж 27747

66. Ліпкан В. А. Екзистенціальне управління системою національної безпеки України / В. А. Ліпкан // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – 2003. – Вип. 21. – С. 473–479.

Ж 69395

67. Ліпкан В. А. Національна і міжнародна безпека у визначеннях та поняттях / В. А. Ліпкан, О. С. Ліпкан. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Текст, 2008. – 400 с. – (Нац. і міжнар. безпека).

ВА 700413

68. Ліпкан В. А. Національна безпека і національні інтереси України / Ліпкан Володимир Анатолійович. – К.: КНТ, 2006. – 68 с. – (Серія “Національна і міжнародна безпека”).

ВА 700418

69. Ліпкан В. А. Національна безпека України: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Ліпкан Володимир Анатолійович; Нац. акад. внутр. справ. – К.: Кондор, 2008. – 552 с. – (Серія “Національна і міжнародна безпека”).

ВА 700427

70. Ліпкан В. А. Національна безпека України у світлі теорії самоорганізації / В. А. Ліпкан // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – 2002. – Вип. 16. – С. 142–148.

Ж 69395

71. Ліпкан В. А. Сутність та зміст управління системою національної безпеки / В. А. Ліпкан // Правова держава: щорічник наук. пр. – 2003. – Вип. 14. – С. 257–263.

Ж 68385

72. Ліпкан В. А. Теоретико-методологічні засади управління у сфері національної безпеки України / Ліпкан Володимир Анатолійович; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2005. – 350 с.

ВА 667837

73. Ліпкан В. А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України: монографія / В. А. Ліпкан; Нац. акад. внутр. справ України. – К.: Текст, 2003. – 599 с.

ВА 647202

74. Ліпкан В. Тероризм і національна безпека України / В. Ліпкан. – К.: Знання, 2000. – 182 с.

ВА 600830

75. Ліпкан В. А. Управління системою національної безпеки України / Ліпкан Володимир Анатолійович; Київ. нац. ун-т внутр. справ, Каф. міжнар. відносин та нац. безпеки. – К.: КНТ, 2006. – 68 с. – (Серія “Національна і міжнародна безпека”).

ВА 700416

76. Лісовський П. М. Питання методології національної безпеки України / Лісовський Петро Миколайович. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. – 158 с.

ВА 678088

77. Максименко Ю. Є. Теоретико-правові засади забезпечення інформаційної безпеки України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Ю. Є. Максименко; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2007. – 20 с.

РА 354439

78. Мануйлов Є. М. Національні інтереси й національна безпека: до проблеми адекватності розуміння сутності категорій / Є. М. Мануйлов, О. П. Дзьобань // Наук. зап. Харк. ун-ту Повітр. сил. Соц. філос., психологія. – 2006. – Вип. 1. – С. 23–28.

Ж 69887

79. Медвідь Ф. Діяльність політичних еліт і лідерів у реформуванні політичної системи України в умовах становлення стратегії національної безпеки / Ф. Медвідь // Наук. зап. Ін-ту політ. і етнонац. дослідж. – 2007. – Вип. 36. – С. 300–306.

Ж 69635

80. Мельник О. В. Розуміння категорії “національна безпека” у вітчизняному та зарубіжному правознавстві / О. В. Мельник // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – 2007. – Вип. 38. – С. 147–153.

Ж 69395

81. Механізми стратегічного програмно-цільового планування розвитку структур безпеки і оборони України: наук.-інформ. зб. / А. І. Семенченко, В. Ю. Богданович, І. Б. Жилияєв [та ін.]; Нац. центр з питань євроатлант. інтеграції України; заг. ред.: В. П. Горбулін. – К.: ДП “НВЦ “Євроатлантикінформ”, 2006. – 152 с. – (Серія; вип. 23).

ВА 680032

82. Мірошник Ю. Державна таємниця як складова забезпечення національної безпеки України / Ю. Мірошник // Право України. – 2004. – № 9. – С. 32–34.

Ж 27747

83. Національна безпека України: стан, кризові явища та шляхи їх подолання: міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 груд. 2005 р.): зб. наук. пр. / Нац. акад. упр.; Центр перспектив. соц. дослідж.; голова редкол.: С. А. Єрохін. – К., 2005. – 400 с.

ВА 670385

84. Національна безпека в контексті євроатлантичної інтеграції України: нормативно-правові аспекти: наук.-інф. зб. / В. І. Полевий, Г. В. Новицький, В. Т. Окіпнюк [та ін.]; Нац. центр з питань євроатлант. інтеграції України; заг. ред.: В. П. Горбулін. – К.: Євроатлантикінформ, 2005. – 286 с. – (Серія; вип. 7).

ВА 663158

85. Національна безпека України в етно-ментальному та міжнародному вимірах / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, Ю. Ю. Калиновський, Н. І. Моїсєєва. – Х., 2004. – 276 с.

ВА 648155

86. Недержавна система безпеки підприємництва як складова національної безпеки України: зб. наук. пр.: спеціаліз. вип. за матеріалами I Всеукр. наук.-практ. конф., 9 – 10 квіт. 2003 р. / ред.: І. І. Тимошенко; Президія НАН України, Секція приклад. наук, Європ. ун-т, Укр. союз промисловців та підприємців, Міжнар. громад. орг. “Міжнар. антитерорист. єдність”. – К., 2004. – 338 с.

ВА 651507

87. Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України: зб. наук. пр.: спец. вип. за матеріалами наук.-практ. конф. 16–17 трав. 2001 р. / ред.: І. І. Тимошенко; Президія НАН України, Секція приклад. пробл., Європ. ун-т. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2001. – 480 с.

ВА 618527

88. Нижник Н. Р. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): навч. посіб. для вищ. навч. закл. / Н. Р. Нижник, Г. П. Ситник; Укр. Акад. держ. упр. при Президентові України, Акад. держ. податк. служби України. – К.: Преса України, 2000. – 304 с.

ВА 602707

89. Ніколенко О. ГУУАМ та проблеми національної безпеки України / О. Ніколенко // Людина і політика. – 2002. – № 6. – С. 31–42.

Ж 16653

90. Новицький Г. В. Теоретико-правові основи забезпечення національної безпеки України: монографія / Г. В. Новицький; Ін-т пробл. нац. безпеки Ради нац. безпеки і оборони України, Нац. акад. Служби безпеки України. – К.: Інтертехнологія, 2008. – 496 с.

ВА 700599

91. Організаційно-правові основи стратегії національної й воєнної безпеки України. Практичні аспекти державного управління: монографія / М. І. Шпура, І. В. Романов, Ф. В. Саганюк та ін.; Нац. н.-д. центр оборон. технологій і воєн. безпеки України. – К., 2006. – 238 с.

ВА 676195

92. Палій О. А. Національна безпека України в контексті євроатлантичної інтеграції: дис. ... канд. політ. наук: 21.01.01 / Палій Олександр Андрійович; Нац. ун-т “Києво-Могилян. акад.” – К., 2005. – 205 арк.

ДС 93970

93. Панфілов О. Ю. Оборонна могутність держави як фактор національної безпеки країни / О. Ю. Панфілов // Право і безпека. – 2002. – № 2. – С. 190–193.

Ж 24082

94. Пендюра М. М. Національні інтереси – фундаментальний елемент національної безпеки України в умовах євроінтеграції / М. М. Пендюра // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – 2004. – Вип. 26. – С. 48–52.

Ж 69395

95. Пендюра М. М. Національна безпека України в контексті сучасних європейських геополітичних трансформацій: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / М. М. Пендюра; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2006. – 19 с.

РА 346220

96. Пендюра М. М. Національна безпека України в контексті сучасних європейських геополітичних трансформацій: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Пендюра Максим Миколайович; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2006. – 215 арк.

ДС 98640

97. Перепелиця Г. М. Без'ядерний статус і національна безпека України / Г. М. Перепелиця; Нац. ін-т стратег. дослідж. – К., 1998. – 108 с. – (Воєн. безпека; вип. 6).

ВС32808

98. Петрів І. М. Конституційно-правові засади організації та діяльності Ради національної безпеки і оборони України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / І. М. Петрів; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2004. – 19 с.

РА331941

99. Петрів І. М. Конституційно-правові засади організації та діяльності Ради національної безпеки і оборони України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Петрів Ігор Миколайович; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2004. – 209 арк.

ДС85914

100. Пирожков С. І. Проблеми національної безпеки в контексті європейського вибору України / С. І. Пирожков // Соц.-екон. дослідж. в перехід. період. Регіон. політика: досвід Європ. Союзу та його адапт. до умов України: зб. наук. пр. – 2003. – Вип. 5, ч. 1. – С. 36–52.

Ж 69299

101. Платонов А. В. Протидія нелегальній міграції як чинник забезпечення національної безпеки України: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 21.01.01 / Платонов Андрій Вікторович; Рада нац. безпеки і оборони, Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки – К., 2006. – 23 с.

РА 346712

102. Платонов А. В. Протидія нелегальній міграції як чинник забезпечення національної безпеки України: дис. ... канд. політ. наук: 21.01.01 / Платонов

Андрій Вікторович; Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки – К., 2006. – 198 арк.

ДС 99708

103. Побочий І. Вплив протистояння політичних сил на формування стратегії національної безпеки України / І. Побочий // Політ. менеджмент. – 2007. – № 4. – С. 41–47.

Ж 24488

104. Проблеми національної безпеки в умовах сучасного розвитку України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, МАУП, 15 верес. 2006 р. / Міжрегіон. акад. упр. персоналом; відп. ред. В. М. Чирков. – К.: МАУП, 2006. – 572 с.

ВС 43811

105. Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Луцьк, 11–12 жовт. 2007 р.: у 2 т. / Волин. обл. держ. адмін., Луцька міська рада, Волин. держ. ун-т ім. Л. Українки [та ін.]; голова редкол.: І. Я. Коцан. – Луцьк: Вежа, 2007.

Т. 1: Європейські інтеграційні процеси, проблеми євроатлантичної інтеграції і національна безпека України. – 241 с.

В 350409

106. Розвиток людського ресурсу – основа національної безпеки України: монографія / М. І. Мельник, Ю. В. Бакаєв, В. М. Вакулич та ін.; ред. М. І. Мельник; Ін-т пробл. нац. безпеки Ради нац. безпеки і оборони України, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; Центр інформ.-прав. допомоги органам місц. самоврядування. – К., 2007. – 184 с.

ВА 696573

107. Семенченко А. Комплексний механізм антикризового стратегічного управління забезпеченням національної безпеки / А. Семенченко // Економіка України. – 2007. – № 9. – С. 46–55.

Ж 28099

108. Семенченко А. І. Методологія стратегічного планування у сфері державного управління забезпеченням національної безпеки України: монографія / Семенченко Андрій Іванович; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К.: НАДУ, 2008. – 428 с.

ВА 701536

109. Ситник Г. П. Державне управління національною безпекою України / Ситник Гигорій Петрович; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – 407 с.

ВА 657758

110. Ситник Г. П. Державне управління у сфері забезпечення національної безпеки України: теорія і практика: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.01 / Ситник Григорій Петрович; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2004. – 36 с.

РА 334755

111. Ситник Г. П. Державне управління у сфері забезпечення національної безпеки України: теорія і практика: дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.01 / Ситник Григорій Петрович; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2004. – 429 арк.

ДС 88076

112. Ситник Г. П. Організаційно-правові засади забезпечення національної безпеки України: навч. посіб. / Г. П. Ситник, В. М. Олуйко. – Хмельниц.: Вид-во ХУУП, 2005. – 235 с.

ВА 665770

113. Снігир О. В. Україна у геополітичних концепціях Європейського Союзу: динаміка “об’єкт-суб’єктивних” відносин: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 21.01.01 / О. В. Снігир; Нац. ін-т стратег. дослідж, Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки. – К., 2004. – 16 с.

Значення активної позиції України як суб’єкта геополітичних відносин для захисту національних інтересів та забезпечення національної безпеки держави.

РА 329022

114. Снігир О. В. Україна у геополітичних концепціях Європейського Союзу: динаміка “об’єкт-суб’єктивних” відносин: дис. ... канд. політ. наук: 21.01.01 / Снігир Олена Валентинівна; Нац. ін-т стратег. дослідж. – К., 2004. – 178 арк.

ДС 80410

115. Стратегічне управління військово-технічним співробітництвом в інтересах забезпечення воєнної безпеки України: монографія / В. М. Бегма, О. М. Загорка, В. О. Косевцов та ін.; Рада нац. безпеки і оборони України, Ін-т пробл. нац. безпеки, Нац. акад. оборони України. – К.: ІПНБ; НАОУ, 2005. – 224 с.

ВА 673491

116. Стратегічні інтереси України в країнах Чорноморського регіону та проблеми національної безпеки / Б. О. Парахонський, М. М. Гончар, В. Л. Кузнецов та ін.; Адмін. Президента України; Нац. ін-т стратег. дослідж. – К.: НІСД, 2001. – 134 с. – (Серія “Зовнішньополіт. стратегії”; вип. 7).

ВС 35951

117. Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти: зб. ст. за матеріалами міжнар. конф. / Нац. ін-т стратег. дослідж., Центр міжнар. безпеки та стратег. студій; голов. ред. О. Ф. Белов. – К.: ТОВ ВКФ “Сатсанга”, 2001. – 224 с.

ВА 611868

118. Сучасні проблеми національної безпеки України: економіко-правові аспекти / ред.: Е. О. Дідоренко. – Луганськ, 2004. – 259 с. – (Вісн. Луган. акад. внутр. справ МВС ім. 10-річчя незалежності України; Спец. вип.).

Ж 16283/Спец.вип.

119. Сьомін С. В. Міжнародні християнські організації та національна безпека України / С. В. Сьомін; Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т стратег. дослідж. – К., 1999. – 266 с. – (Гуманіт. політика і духовна культура; вип. 5).

Теоретично обґрунтовано національні інтереси України у духовно-релігійній сфері, а також роль та місце міжнародних християнських організацій у контексті національної безпеки держави. Проаналізовано релігійну ситуацію в Україні та вплив на неї закордонних релігійних і місіонерських організацій, представництв новітніх нетрадиційних культів і течій. Відзначено, що духовно-релігійний аспект є складовою зовнішніх загроз національним інтересам.

ВА 594468сл

120. Теоретико-методологічні засади забезпечення національної безпеки держави у її визначальних сферах: [монографія] / В. Ю. Богданович, А. І. Семенченко, Ю. В. Єгоров та ін. – К.: Київ, 2007. – 369 с.

ВА 698472

121. Тероризм і національна безпека України: Матеріали міжнар. конф., (Україна, Київ, 11 квіт. 2002 р.) / ред.: Я. Ю. Кондратьєв; Нац. акад. внутр. справ України, Міжвід. наук.-дослід. центр з пробл. боротьби з організов. злочинністю. – К., 2002. – 275 с.

ВА 639876

122. Троян С. С. Вступ до теорії міжнародних відносин: навч. посіб. для студ. вузів / С. С. Троян; Наук.-метод. центр вищ. освіти, Рівн. ін-т слов'язнавства Київ. ін-ту "Слов'ян. ун-т". – К., 2000. – 139 с.

Зі змісту: Тема 6. Національні інтереси і проблема співвідношення національної та міжнародної безпеки. – С. 63–87.

ВА 600008

123. Туринський І. В. Проблеми антимонопольної діяльності в аспекті національної безпеки України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.13 / І. В. Туринський; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2002. – 18 с.

РА 319493

124. Україна 2000 і далі: геополітичні пріоритети та сценарії розвитку = Ukraine 2000 and Beyond: Geopolitical Priorities and Scenarios of Development / О. М. Гончаренко, Б. О. Парахонський, О. Я. Маначинський та ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж., Нац. ін-т укр.-рос. відносин. – К., 1999. – 192 с. + 192 с.

Зроблено аналіз пріоритетів національної безпеки і зовнішньої політики країни в контексті геополітичних реалій сьогодення, національних інтересів і цілей.

ВА 598208

125. Феденко О. В. Військово-політичні аспекти становлення системи національної безпеки України: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / О. В. Феденко; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2002. – 16 с.

РА 319758

126. Феденко О. В. Військово-політичні аспекти становлення системи національної безпеки України: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Феденко Олександр Володимирович; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2002. – 224 арк.

ДС 73501

127. Хилько О. Л. Теоретичні засади визначення загроз національній безпеці України та шляхи її забезпечення: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.01 / О. Л. Хилько; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2004. – 16 с.

РА 333670

128. Хилько О. Л. Теоретичні засади визначення загроз національній безпеці України та шляхів її забезпечення: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.01 / Хилько Олена Леонідівна; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2004. – 202 арк.

ДС 86807

129. Храбан І. А. Конфігурація європейської безпеки в контексті реалізації національних інтересів України (воєнно-політичний аспект): автореф. дис. ... д-ра політ. наук: 21.01.01 / І. А. Храбан; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки Ради нац. безпеки та оборони України. – К., 2008. – 32 с.

РА 356019

130. Царенко С. І. Правові основи формування системи забезпечення національної безпеки України / С. І. Царенко // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – 2002. – Вип. 16. – С. 27–30.

Ж 69395

131. Циганов В. В. Національна безпека України: посібник / Циганов Віктор Васильович; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2004. – 100 с.

ВА 651916

132. Чекаленко Л. Д. Зовнішньополітичні механізми забезпечення національної безпеки України: автореф. дис. ... д-ра політ. наук: 23.00.04 / Л. Д. Чекаленко; НАН України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. – К., 2007. – 34 с.

РА 350542

133. Чекаленко Л. Д. Зовнішньополітичні механізми забезпечення національної безпеки України: дис. ... д-ра політ. наук: 23.00.04 / Чекаленко Людмила Дмитрівна; Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки. – К., 2007. – 437 арк.

ДС 100468

134. Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика і безпека України: Людина – Суспільство – Держава – Міжнародні структури / Чекаленко Людмила Дмитрівна; Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки. – К.: НППМБ, 2004. – 352 с.

ВА 659825

135. Черненко В. О. Місце та роль президентів України та Франції у системах забезпечення національної безпеки цих держав / В. О. Черненко // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – 2005. – Вип. 29. – С. 562–565.

Ж 69395

136. Черненко В. О. Національна безпека та розвідувальна діяльність у правовій системі України / В. О. Черненко // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – 2003. – Вип. 21. – С. 91–98.

Ж 69395

137. Чуйко З. Д. Національна безпека у світлі втілення національних інтересів: конституційний аспект / З. Д. Чуйко // Проблеми законності: республ. міжвід. наук. зб. – Х., 2004. – Вип. 65. – С. 25–31.

Ж 69059

138. Шипілова Л. М. Порівняльний аналіз ключових понять і категорій основ національної безпеки України: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 21.01.01 / Шипілова Лариса Миколаївна ; Рада нац. безпеки і оборони України, Ін-т пробл. нац. безпеки – К., 2007. – 20 с.

РА 348509

139. Юричко А. В. Інформаційні маніпуляції у повідомленнях світової періодичної преси в контексті інформаційної безпеки України: стан та шляхи протидії: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08 / Юричко Андрій Васильович; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики. – К., 2007. – 19 с.

РА 352756